

Online nastava geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine

Pranjić, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:821948>

Rights / Prava: [In copyright](#)/Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Ivan Pranjić

**Online nastava geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske
godine**

Diplomski rad

**Zagreb
2022.**

Ivan Pranjić

**Online nastava geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske
godine**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra edukacije geografije i povijesti

**Zagreb
2022.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija *Geografija i povijest*; smjer: *nastavnički* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc.

Ružice Vuk

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Online nastava geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine

Ivan Pranjić

Izvadak: Tema ovoga rada fokusira se na perspektivu nastavnika o *online* nastavi geografije u školskim godinama 2019./20. i 2020./21. Glavni cilj ovoga rada je istražiti i prikazati perspektivu nastavnika Geografije o *online* nastavi nastavnog predmeta Geografija u školama u Republici Hrvatskoj u školskim godinama 2019./20. i 2020./21. U tu svrhu provedeno je istraživanje sa nastavnicima Geografije putem anketnog upitnika i intervjua. U radu su interpretirani rezultati istraživanja stavova učitelja i nastavnika Geografije o kvaliteti *online* nastave, potrebnoj pripremi za održavanje *online* nastave, komunikaciji u uvjetima *online* nastave, kompetencijama nastavnika, preduvjetima koji su potrebni za takav oblik nastave na daljinu te interesu učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima *online* nastave. Rezultati istraživanja pokazuju kako je opće mišljenje o *online* nastavi Geografije među nastavnicima Geografije negativno te kako nastavnici Geografije nastavu u učionici smatraju kvalitetnijim oblikom u svakom ispitanom pogledu.

49 stranica, 8 grafičkih priloga, 7 tablica, 18 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: nastava geografije, online nastava, nastavnici geografije, COVID-19

Voditelj: doc. dr. sc. Ružica Vuk

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Ružica Vuk
prof. dr. sc. Zoran Curić
mag. educ. geogr., mag. geogr. Ivan Ivić

Tema prihvaćena: 2. 12. 2021.

Rad prihvaćen: 30. 6. 2022.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Teaching Geography online in the 2019/2020 and 2020/2021 school years

Ivan Pranjić

Abstract: The subject of this paper is teachers' perspective of teaching Geography online in school years 2019/20 and 2020/21. The main goal of this paper is to research and present Geography teachers' perspective about teaching Geography online in schools in the Republic of Croatia in the school years 2019/20 and 2020/2021. For this purpose, a survey was conducted with Geography teachers through a questionnaire and interview. The paper interprets the results of research on the attitudes of Geography teachers about quality of online teaching, the necessary preparation for teaching online, communication in online teaching conditions, teacher competencies, prerequisites that are necessary for such form of distance learning and students' interest in Geography in online teaching. The results of the research show that the general opinion about teaching Geography online among the Geography teachers is negative and that Geography teachers consider classroom teaching to be a better form of teaching in every examined case.

49 pages, 8 figures, 7 tables, 18 references; original in Croatian

Keywords: teaching Geography, online teaching, Geography teachers, COVID-19

Supervisor: Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor
Zoran Curić, PhD, Full Professor
Ivan Ivić, mag. educ. geogr., mag. geogr.

Thesis title accepted: 02/12/2021

Thesis accepted: 30/06/2022

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
1.1. Cilj i zadatak istraživanja.....	1
1.2. Hipoteze	2
2. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature	2
3. Metodologija rada.....	7
4. Rezultati.....	9
4.1. Rezultati anketnog upitnika	9
4.1.1. O ispitanicima.....	9
4.1.2. Zadovoljstvo <i>online</i> nastavom općenito	10
4.1.3. Preduvjeti za održavanje nastave <i>online</i>	12
4.1.4. Komunikacija u uvjetima <i>online</i> nastave.....	14
4.1.5. Zahtjevnost <i>online</i> nastave	16
4.1.6. Interes učenika u uvjetima <i>online</i> nastave.....	17
4.1.7. Kompetencije nastavnika za održavanje nastave <i>online</i>	18
4.1.8. Vlastita nastava.....	19
4.1.9. Pitanja otvorenog tipa.....	20
4.2. Rezultati intervjua.....	27
4.2.1. Utjecaj <i>online</i> nastave na nastavu Geografije.....	27
4.2.2. Usporedba <i>online</i> nastave s nastavom u učionici	28
4.2.3. Promjene u pristupu poučavanju u uvjetima <i>online</i> nastave	29
4.2.4. Komunikacija u <i>online</i> nastavi	29
4.2.5. Zahtjevnost pripremanja i provođenja <i>online</i> nastave.....	30
4.2.6. Interes i aktivnost učenika u <i>online</i> nastavi.....	31
4.2.7. Izvršavanje zadataka učenika u <i>online</i> nastavi	31
4.2.8. Zahtjevni nastavni sadržaji u <i>online</i> nastavi.....	32

4.2.9.	Utjecaj <i>online</i> nastave na nastavne medije, sredstva i pomagala	33
4.2.10.	Negativni utjecaji <i>online</i> nastave	33
4.2.11.	Pozitivni utjecaji <i>online</i> nastave	34
4.2.12.	Povezivanje <i>online</i> nastave s nastavom u učionici	34
5.	Rasprava	35
6.	Zaključak	44
	Literatura i izvori	47
	Prilozi	VIII

Zahvale

Na početku bih se zahvalio svojoj obitelji i prijateljima, za njihovu bezuvjetnu podršku tijekom cijelog mog obrazovanja i života, a posebice roditeljima, za sve što su mi do sada omogućili. Zahvalio bih se djevojci Ivoni, za ljubav i podršku, koji su mi bili najveći poticaj te kolegi i cjeloživotnom prijatelju Ivanu Filipoviću, za pomoć, kada god je ona bila potrebna. Posebno bih se zahvalio mentorici, prof. Ružici Vuk, bez čije pomoći i usmjeravanja ovaj rad ne bi bio moguć.

Također bih se zahvalio svim nastavnicama i nastavnicima Geografije koji su sudjelovali u anketi i intervjuu.

1. Uvod

COVID-19 pandemija zahvatila je sve sfere života, pa tako i obrazovanje. Zbog prilika koje su uslijedile nakon izbijanja pandemije, svi su bili primorani na promjene pa tako i sfera obrazovanja. Vlada Republike Hrvatske 13. ožujka 2020. godine donijela je „Odluku o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu“ (Narodne novine, br. 29/20). Tako je, pod prilikama epidemiološke situacije na području Republike Hrvatske, došlo do obustavljanja izvođenja nastave na visokim učilištima te u srednjim i osnovnim školama. Početkom ožujka 2020. godine Ministarstvo znanosti i obrazovanja započelo je s pripremama provedbe nastave na daljinu, a 16. ožujka 2020. godine svi razredi su prešli na nastavu na daljinu. Prioriteti Ministarstva znanosti i obrazovanja bili su „izrada sadržaja za provedbu nastave na daljinu kako bi nastavnici imali vremena uspostaviti komunikacijsku infrastrukturu i prilagoditi se provedbi nastave na daljinu“ (Akcijski plan, 2020., 4) te „osigurati svim učenicima predmetne nastave opremu i pristup internetu“ (Akcijski plan, 2020., 4). Tako je obrazovanje gotovo u potpunosti prebačeno u *online* sferu, odnosno nastavu na daljinu. Nastava se provodila putem brojnih kanala poput videolekcija na televiziji, virtualnih učionica, itd. Daljnjim razvojem epidemiološke situacije mijenjala se i situacija u obrazovanju. U školskim godinama 2019./2020. i 2020./2021. nastava se izvodila prema tri modela:

- a) nastava u školi
- b) mješoviti oblik nastave
- c) nastava na daljinu.

Kao dio cjelokupnog obrazovanja, 'pogođena promjenama' bila je i nastava Geografije u osnovnim i srednjim školama, na čemu je fokus ovoga rada.

1.1. Cilj i zadatak istraživanja

Kako do sada nema radova vezanih specifično za *online* nastavu geografije, nego samo za *online* nastavu općenito, ovaj rad usmjeren je samo na *online* nastavu geografije i to iz perspektive nastavnika¹, koja također u dosadašnjim istraživanjima najčešće nije bila posebice zastupljena. Tema ovoga rada fokusira se na perspektivu nastavnika o *online*

¹ Termin 'nastavnik' u radu uključuje učiteljice i učitelje geografije u osnovnim školama te nastavnice i nastavnike geografije u srednjim školama

nastavi Geografije u školskim godinama 2019./20. i 2020./21. Glavni cilj ovoga rada je istražiti i prikazati perspektivu nastavnika Geografije o *online* nastavi nastavnog predmeta Geografija u školama u Republici Hrvatskoj u školskim godinama 2019./20. i 2020./21. Zadatak istraživanja je ispitati što nastavnici misle o kvaliteti *online* nastave, potrebnoj pripremi za održavanje nastave, komunikaciji u uvjetima *online* nastave, kompetencijama nastavnika, preduvjetima koji su potrebni za takav oblik nastave na daljinu te interesu učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima *online* nastave.

1.2. Hipoteze

Kako bi se ostvarili postavljeni cilj i zadatak, u radu su provjeravane sljedeće hipoteze:

H1: Nastavnici Geografije smatraju da je *online* nastava imala negativan učinak na nastavu Geografije.

H2: Nastavnici Geografije smatraju da je *online* nastava Geografije manje kvalitetna od nastave u učionici.

H3: Nastavnici Geografije zadovoljni su svojom nastavom u uvjetima *online* nastave.

H4: Nastavnici Geografije smatraju kako je *online* nastava zahtjevana za pripremanje i provođenje.

H5: Nastavnici Geografije smatraju se kompetentnima za izvođenje nastave u uvjetima *online* nastave.

2. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature

Broj istraživanja o *online* nastavi tijekom pandemije COVID-19 dosta je ograničen. Većina dosadašnjih radova odnosi se na *online* nastavu općenito, dok radova o *online* nastavi geografije u Hrvatskoj za sada nema, a u stranoj literaturi postoji tek pokoji. U dosadašnjim istraživanjima u Hrvatskoj većinom se proučavala učenička perspektiva i razmišljanja o *online* nastavi, poput istraživanja Ristić Dedić (2020.), u kojem se ispitivalo učeničke potrebe i suočavanje s izazovima *online* nastave među učenicima srednjih škola u razdoblju od 26. do 30. ožujka 2020. Prema istraživanju, pokazalo se da najveći izvor stresa učenicima predstavljaju problemi vezani uz pandemiju općenito, a ne direktno nastavu, poput nemogućnosti druženja s prijateljima ili bavljenja nekim aktivnostima u slobodno vrijeme. No od izvora stresa vezanih uz nastavu, učenici su kao one izraženije naveli stizanje rješavanja svih zadataka, potrebu svladavanja sadržaja koje učenik ne razumije i zahtjevnost zadataka, dok su kao manje stresne naveli dobivanje povratnih informacija od strane

profesora i osiguravanje uvjeta za učenje. Kao pozitivne strane *online* nastave, učenici su u ovom istraživanju naveli: „trud, angažiranost i susretljivost profesora“ te „razumni rokovi za predaju zadaća, dovoljno vremena za obavljanje zadaća“. Kao negativne strane *online* nastave naveli su: „problemi s tehnologijom“, „nedostatak objašnjenja i poduke od strane profesora, manjak povratne informacije od strane profesora, manjak prave interakcije između učenika i profesora, očekivanje da će učenici puno toga odraditi samostalno“, i „preveliki zahtjevi prema učenicima (previše zadaća, predugački zadaci, previše obveza po danu...)“. Još jedno istraživanje koje se bavi učeničkom perspektivom *online* nastave je rad Ristić Dedić i Jokić (2021.), u kojem se ispitalo zadovoljstvo učenika i njihova perspektiva o kvaliteti *online* nastave. Rad predstavlja rezultat *online* upitnika provedenog sa učenicima sedmih razreda između 25. svibnja i 6. lipnja 2020. Rezultati istraživanja pokazuju kako je 41,2 % učenika bilo zadovoljno *online* nastavom, odnosno učenjem i poučavanjem na daljinu (15,2 % jako zadovoljno), 30,4 % bilo je nezadovoljno (12,7 % jako nezadovoljno), dok je 28,4 % učenika reklo kako su ni zadovoljni ni nezadovoljni. Osim zadovoljstva nastavom, ovo istraživanje donosi i učeničku usporedbu *online* nastave i nastave u učionici. Tako su učenici u pogledu dobrih odnosa s nastavnikom, povratnih informacija, poticanja na učenje s razumijevanjem, zasluženosti ocjena, dodatnih objašnjenja naveli kako ih smatraju prisutnim u oba oblika nastave. U pogledu prezentiranja sadržaja predmeta na način koji učenici razumiju, jasnih uputa nastavnika za zadatke, prezentiranja sadržaja predmeta na zanimljiv način učenici su smatrali kako se više odnose na nastavu u učionici. U pogledu potrebe velikog truda za izvršenje zadataka te dobivanja puno zadataka, koje se treba izvršiti u malo vremena, smatrali da se više odnosi na nastavu na daljinu. Sveukupno, učenici su naveli kako nastavu u učionici smatraju nešto kvalitetnijom, a nastavu na daljinu nešto zahtjevnijom. Ovakvi rezultati poklapaju se i s istraživanjem Ristić Dedić (2020.) U radu se još kao faktori koji mogu imati utjecaj na zadovoljstvo navode kompetentnost u korištenju digitalnih uređaja, gdje se velika većina učenika smatra kompetentnima, te interes za korištenje digitalnih uređaja, tako da su učenici zainteresirani za digitalne uređaje bili više zainteresirani za učenja na *online* platformama.

Runtić i Kavelj (2020.) također istražuju učenički pogled na *online* nastavu kroz ispitivanje iskustva i mišljenja o nastavi na daljinu učenika viših razreda osnovne škole. Rezultati istraživanja pokazali su da je kod 71 % učenika vrijeme provedeno u učenju i izvršavanju zadataka u nastavi na daljinu kraće nego u uobičajenim okolnostima kada fizički provode vrijeme u školi, dok 10 % učenika uči više od 7 sati što je duže od preporučenoga. Rezultati pokazuju da je samo približno 1/3 ispitanika potpuno samostalna u korištenju informacijsko

komunikacijskih tehnologija (IKT). Ostalih 68 % učenika treba manju ili veću pomoć roditelja ili drugih osoba. Podatak koji izaziva posebnu pozornost je da 16 % ispitanika u radu na digitalnim uređajima u velikoj mjeri ovisi o pomoći drugih osoba. Ovakvi rezultati ukazuju na nešto manju učeničku samostalnost u korištenju digitalnih uređaja nego što je utvrđeno za učenike sedmih razreda u istraživanju Jokić i Ristić Dedić (2020.) u kojemu se pokazalo da kod učenika 7. razreda prevladava osjećaj kompetentnosti u korištenju digitalnih uređaja. Nadalje, rezultati ukazuju da je 51 % ispitanika uvijek zadovoljno pojašnjenjima i podrškom učitelja, dok ih 9 % smatra da je kvalitetna potpora povremena ili rijetka. Većina učenika (57 %) procijenila je da su učitelji odmjereni u zadavanju zadataka za domaći uradak što je u skladu sa zaključkom da 71 % učenika provodi manje vremena u izvršavanju zadataka u nastavi na daljinu nego što fizički provode u školi tijekom redovne nastave. Ipak, 42 % ispitanika procjenjuje da su im zadatci prezahtjevni i/ili da ih je previše, što je u skladu s istraživanjem opterećenosti učenika u nastavi na daljinu (Ristić Dedić i Jokić, 2021.), iako je u ovom istraživanju to opterećenje nešto slabije izraženo. Kod ukupnog zadovoljstva nastavom na daljinu, 57 % ispitanika je potpuno ili uglavnom zadovoljno nastavom na daljinu, dok je gotovo 1/5 (18 %) izrazila nezadovoljstvo takvim vidom nastave. Kao glavne razloge zadovoljstva, učenici su naveli: zabavnija i zanimljivija nastava, korištenje digitalnih materijala, kvizova i igara, opušteniji rad od kuće, kraće trajanje nastave, mogućnost dužeg spavanja, dovoljno vremena za obavljanje zadataka, itd. Kao glavne razloge nezadovoljstva, učenici su naveli: poteškoće u razumijevanju nastavnih sadržaja, nedostatak objašnjavanja i poučavanja, zadavanje previše zadataka za rad, nemogućnost viđanja prijatelja, otežano traženje pojašnjenja u slučaju nejasnoća, itd. Dobiveni rezultati poklapaju se s istraživanjem Ristić Dedić (2020.)

U istraživanju koje je proveo Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO, 2020.) ispitivala su se iskustva i zadovoljstvo nastavom na daljinu. Tako su u travnju, lipnju i srpnju ispitani maturanti, koji između ostalog navode da im nemogućnost izravne komunikacije s nastavnicima otežava savladavanje nastavnih sadržaja, te da je nastava na daljinu od njih iziskivala više napora nego uobičajena nastava, što je u skladu i sa dosad navedenim istraživanjima. Oko 40 % maturanata izjavilo je da je nastavnih obaveza u danim okolnostima bilo previše, a samo 8 % ispitanih maturanata izjavilo je da je bilo zadovoljno izvedbom nastave na daljinu.

Kada se uspoređi rezultate istraživanja učeničkog zadovoljstva s rezultatima ispitivanja zadovoljstva učitelja i nastavnika provođenjem nastave na daljinu, mogu se uočiti određene razlike.

NCVVO (2020.) je proveo i istraživanje među učiteljima. Rezultati pokazuju kako većina nastavnika (80 %) ima odgovarajuće uvjete za provedbu nastave na daljinu: vlastito računalo, prostor za rad i internet. Većina učitelja tvrdi da je više od sedam sati dnevno provodila uz računalo ili druge uređaje zbog nastavnih obaveza, ali samo trećina je rekla da je držala nastavu uživo *online*. Čak 90 % učitelja tvrdi da je nastava na daljinu od njih iziskivala veliki napor i trud te je za njih predstavljala dodatni izvor stresa, a više od polovice ih smatra da nastava na daljinu nije bila kvalitetna, što se poklapa i sa tvrdnjama učenika.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) je također provelo istraživanje među nastavnicima (MZO, 2020.) Ministarstvo znanosti i obrazovanja pripremila je upitnik o provedenoj nastavi na daljinu namijenjen učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima nakon završetka nastavne godine 2019./2020. Rezultati pokazuju kako su gotovo svi nastavnici bili zadovoljni kako izvode nastavu na daljinu (95-97 %), da su nastavnici većinom zadovoljni opremom koju imaju (89-93 %), što se može vidjeti i u istraživanju NCVVO-a, a slični su rezultati i po pitanju potpore (82-87 %). Većina nastavnika također je zadovoljna pripremljenim uputama, preporukama i planovima (61-76 %, ovisno o kategoriji). Nastavnici smatraju da samostalno mogu izvoditi nastavu na daljinu i to tako smatra 82 % nastavnika. Mišljenja su podijeljena oko toga jesu li učenici u nastavi na daljinu aktivniji nego u učionicama u školi. U travnju (nakon dva tjedna nastave na daljinu) 58 % sudionika smatralo je da su aktivniji u školi, a 42 % da su aktivniji na nastavi na daljinu, dok je nakon završene nastavne godine vidljivo da aktivnost učenika u nastavi na daljinu s vremenom opada, tako da 30 % nastavnika misli da su učenici aktivniji u nastavi na daljinu nego u školi.

Od radova vezanih za *online* nastavu geografije može se navesti rad Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.). U radu je interpretirano istraživanje provedeno među nastavnicima Geografije u tri njemačke savezne zemlje. Rezultati istraživanja na području komunikacije pokazuju kako se komunikacija s kolegama nije mijenjala u *online* uvjetima, komunikacija sa školskim vodstvom bila je ograničena, a nastavnici su komunikaciju s učenicima opisali kao zbunjujuću i fragmentiranu. Po pitanju nastavnih sredstava i pomagala nastavnici su se izjasnili kako je primarni medij postao udžbenik, zbog jednakosti koju predstavlja kod svih učenika. Nastavnici su izbjegavali korištenje dvaju medija istovremeno, što je u kontaktnoj

nastavi normalna pojava, zbog ograničenosti prostora na ekranima, a povećalo se korištenje digitalnih atlasa i kartografskih aplikacija, dok terenske nastave i eksperimenti nisu bili dostupni oblici nastavnih medija. Kada su govorili o brigama vezanim uz predmet Geografija i njegov sadržaj, nastavnici ističu korištenje karte i globalizaciju, kao dva područja koja i inače zahtijevaju više rada i pažnje, što je bilo još više otežano u *online* uvjetima. No također se u istraživanju prikazalo i neke pozitivne strane *online* nastave uzrokovane pandemijom, a to su: digitalizacija, nastava na bazi projekata i samoorganizacije, poboljšanje u praćenju individualnog napretka učenika, financiranje digitalne tranzicije škola, više komunikacije među kolegama te bolji kanali za povratne informacije.

Kao podloga za izradu anketnog upitnika i intervjua te rada u cjelini korišteni su i radovi Bogdandy, Tamas i Toth (2020.) koji govori o digitalnoj transformaciji obrazovanja tijekom pandemije COVID-19, zatim Mulig i Rhame (2012.) u kojemu se govori o vremenskoj zahtjevnosti *online* nastave te o savjetima i tehnikama za uspješno *online* poučavanje te rad Vrkić Dimić (2013.) koji govori o kompetencijama učenika i nastavnika u doba IKT-a. Osim ovih radova korišteni su i 'Kurikulum nastavnog predmeta Geografija za osnovne škole i gimnazije' (2019.) te kurikulumi međupredmetnih tema 'Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole' (2019.) i ' Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole' (2019.), zatim 'Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu' MZO-a (2020.) te 'Odluka o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu' Vlade Republike Hrvatske (2020.).

3. Metodologija rada

Za potrebe ovoga istraživanja korištena su dva instrumenta za prikupljanje podataka, anketni upitnik te intervju. „Upitnik je rasprostranjen i koristan instrument za prikupljanje podataka u anketnim istraživanjima zato što osigurava strukturirane, često numeričke podatke, jer se može primijeniti bez nazočnosti istraživača i jer ga je, u usporedbi s drugim instrumentima, razmjerno lako analizirati“ (Wilson i McLean, 1994 prema Cohen, Manion i Morrison, 2007, 245). Anketni upitnik, u ovome istraživanju, koristio se kako bi se dobio veći uzorak putem upitnika te samim time više mišljenja nastavnika Geografije. Anketni upitnik za potrebe ovoga istraživanja izrađen je u Microsoft Forms alatu. U istraživanju se koristio polustrukturirani upitnik, sa različitim vrstama čestica u upitniku. Korištena su dihotomna pitanja, pitanja višestrukog izbora, Likertove ljestvice procjene te pitanja otvorenog tipa. Ispitivanje anketnim upitnikom provedeno je *online* putem Microsoft Forms alata, u razdoblju od 19. ožujka do 15. svibnja 2022. godine. Ispunjavanje anketnog upitnika bilo je dobrovoljno i anonimno. Uzorak ankete obuhvaća 170 nastavnika i nastavnica Geografije iz 18 županija Republike Hrvatske, odnosno svih osim Istarske, Virovitičko-podravske i Ličko-senjske županije. Do uzorka se došlo širenjem anketnog upitnika preko viših savjetnica za Geografiju, odnosno voditeljica i voditelja županijskih stručnih vijeća učitelja i nastavnika Geografije. Drugi dio istraživanja proveo se putem intervju, koji predstavlja prikladan instrument za prikupljanje podataka, s obzirom da je cilj istraživanja prikazati mišljenje nastavnika Geografije, odnosno njihovo gledište, o *online* nastavi Geografije u školskim godinama 2019./20. i 2020./21, a „intervju sudionicima omogućuje – bez obzira na to intervjuiraju li ili su oni intervjuirani - da raspravljaju o svojim interpretacijama svijeta u kojem žive i da izraze mišljenje o tome kako oni vide situaciju sa svog gledišta“ (Cohen, Manion i Morrison, 2007, 267). Intervju se provodio kako bi se dobila detaljnija mišljenja nastavnika i nastavnica Geografije te detaljnije objasnili određeni odgovori iz anketnog upitnika. Tip intervju korišten u ovome istraživanju jest „standardizirani intervju s pitanjima otvorenog tipa“ (Patton, 1980 prema Cohen, Manion i Morrison, 2007, 271), u kojem su „točan način postavljanja pitanja i njihov slijed određeni unaprijed. Svim sudionicima postavljaju se istim redoslijedom ista temeljna pitanja“ (Patton, 1980 prema Cohen, Manion i Morrison, 2007, 271). Prednost takvog intervju jest „usporedba odgovora“, „budući da sudionici odgovaraju na ista pitanja“ istim redoslijedom (Patton, 1980 prema Cohen, Manion i Morrison, 2007, 271). Uzorak intervju odabran je metodom prigodnog uzorka te uključuje dva nastavnika i četiri nastavnice Geografije, od kojih četvero

radi u osnovnoj te dvoje u srednjoj školi. Uzorak obuhvaća po jednog nastavnika Geografije iz Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske, Sisačko-moslavačke i Primorsko-goranske županije te dva nastavnika Geografije iz Grada Zagreba. Intervju sa ispitanicima iz Grada Zagreba provodio se uživo, dok su ostali intervjui provedeni *online*, putem Microsoft Teams alata u razdoblju od 10. do 21. lipnja 2022. godine. Rezultati anketnog upitnika obrađeni su pomoću Microsoft Forms i Microsoft Excel alata, izdvajanjem postotnog udjela pojedinih odgovora u sveukupnom uzorku za dihotomna pitanja, pitanja višestrukog izbora te Likertove ljestvice procjene. Odgovori na pitanja otvorenog tipa obrađeni su grupiranjem odgovora prema učestalosti spominjanja te su prikazani u obliku tablica. Rezultati intervjua obrađeni su preslušavanjem glasovnih snimki intervjua te zapisivanjem odgovora i istaknutih citata. U idućem poglavlju rada prikazani su rezultati istraživanja dobiveni anketnim upitnikom te intervjuom.

4. Rezultati

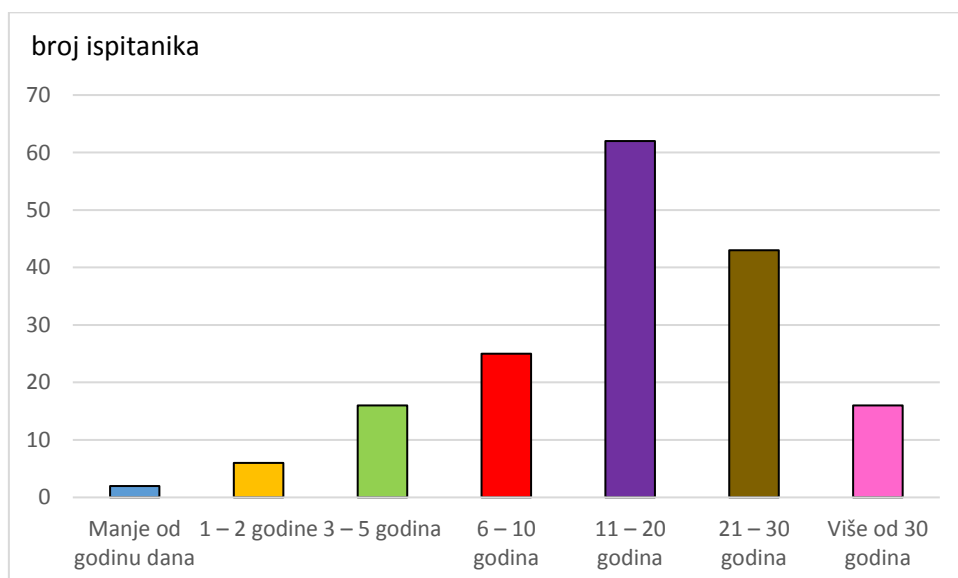
U iduća dva poglavlja prikazani su rezultati anketnog upitnika i intervjuja po kategorijama prema kojima su u istraživanju ispitani.

4.1. Rezultati anketnog upitnika

Ovo poglavlje prikazuje rezultate anketnog upitnika u kategorijama: o ispitanicima, zadovoljstvo *online* nastavom općenito, preduvjeti za održavanje nastave *online*, komunikacija u uvjetima *online* nastave, zahtjevnost *online* nastave, interes učenika u uvjetima *online* nastave, kompetencije nastavnika za održavanje nastave *online*, vlastita nastava te pitanja otvorenog tipa.

4.1.1. O ispitanicima

Anketa za istraživanje nastavničke perspektive *online* nastave Geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine provedena je *online* putem Microsoft Formsa. U anketi je sudjelovalo 170 nastavnika i nastavnica Geografije iz 18 županija Republike Hrvatske, od toga 114 nastavnica Geografije te 56 nastavnika Geografije. Najviše ispitanika (102) radi u osnovnoj školi, 57 radi u srednjoj školi a 11 ih radi u osnovnoj i srednjoj školi. Prema podacima u dijagramu (sl. 1), vidljivo je kako čak 95 % ispitanika ima više od tri godine radnog iskustva u školi, što znači da su kao nastavnici Geografije u školi radili i prije pandemije i odvijanja nastave *online*, dok je osam nastavnika i nastavnica Geografije u školi počelo raditi za vrijeme pandemije i odvijanja nastave *online*. Od 170 ispitanika u anketi, prema vlastitoj procjeni, njih 114, odnosno 67 %, radi u urbanim područjima, dok njih 56, odnosno 33 % radi u ne urbanim područjima.

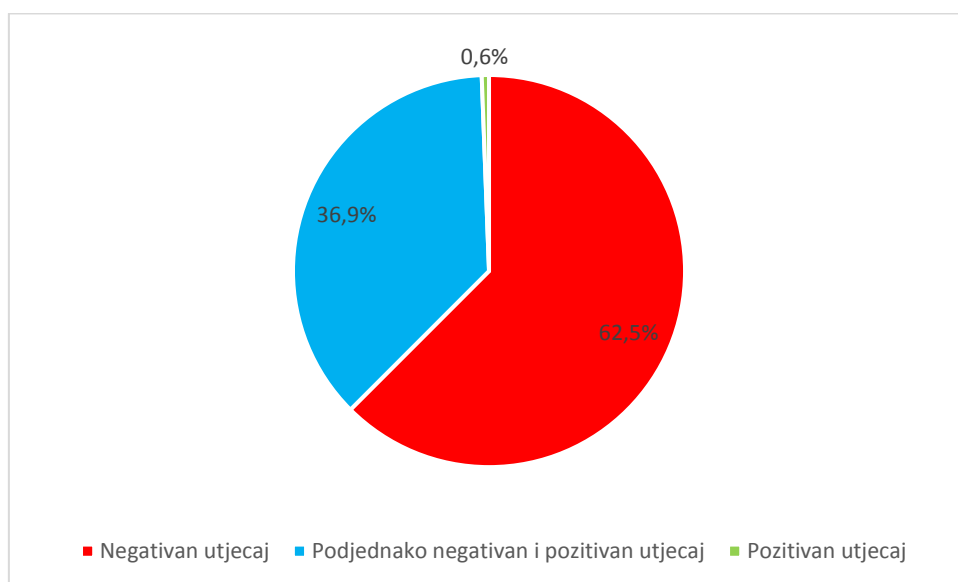

Sl. 1. Ispitanici prema godinama radnog iskustva u školi

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

4.1.2. Zadovoljstvo *online* nastavom općenito

Na pitanje u anketi „Kakav utjecaj je, prema Vašem mišljenju, imala pandemija COVID-19 na nastavu Geografije?“, čak 61 % ispitanika odgovorilo je kako je pandemija imala negativan utjecaj, od čega 96 ispitanika smatra kako je pandemija imala 'većinski negativan' utjecaj, a 9 ispitanika smatra kako je imala 'isključivo negativan' utjecaj. Više od trećine (36 %) ispitanika smatra kako je pandemija imala 'podjednako negativan i pozitivan' utjecaj na nastavu Geografije, dva ispitanika smatraju kako pandemija nije imala utjecaja na nastavu Geografije te samo jedan ispitanik smatra kako je utjecaj bio većinski pozitivan (sl. 2).

Sl. 2. Stavovi ispitanika o utjecaju pandemije COVID-19 na nastavu Geografije u Hrvatskoj 2022. godine

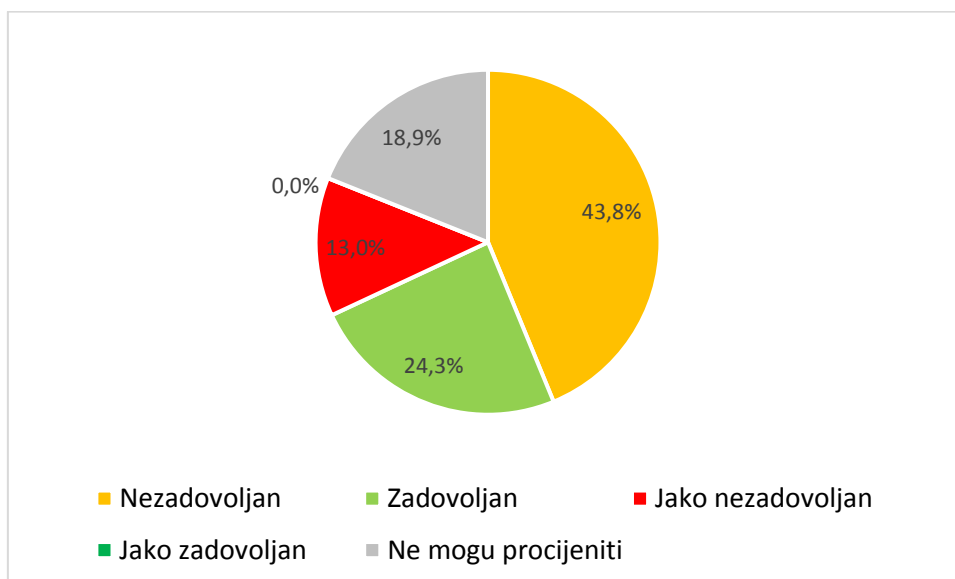
Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

Kao obrazloženje odgovora 'većinski pozitivan' utjecaj, navode se nedostaci nastave u učionici, a to su „manjak prostora, manjak karata, stalno fotokopiranje te loša kvaliteta kopija, gubljenje materijala u prelascima između učionica“ te kako je „*online* nastava bila zasigurno teža i zahtjevnija za pripremu, ali i kvalitetnija opcija“. Kao glavne prednosti *online* nastave navedeno je „mnoštvo aplikacija, poput Loomena i Teamsa te 'uploadanje' materijala i komunikacija sa učenicima“. Ovakvi odgovori mogu se povezati i s odgovorima na pitanje „Kada biste usporedili *online* nastavu i nastavu u učionici predmeta Geografije, za koji biste oblik rekli da je kvalitetniji?“, u kojima je 169 od 170 ispitanika navelo 'nastavu

u učionici' kao kvalitetniji oblik, a samo jedan ispitanik je rekao kako smatra da je *online* nastava kvalitetniji oblik. Treba naglasiti da su određeni ispitanici, u dijelu slobodnog pisanja komentara ispod pitanja u anketi, naveli kako i *online* nastava ima svoje prednosti te je donijela neke nove aspekte u nastavu u učionici.

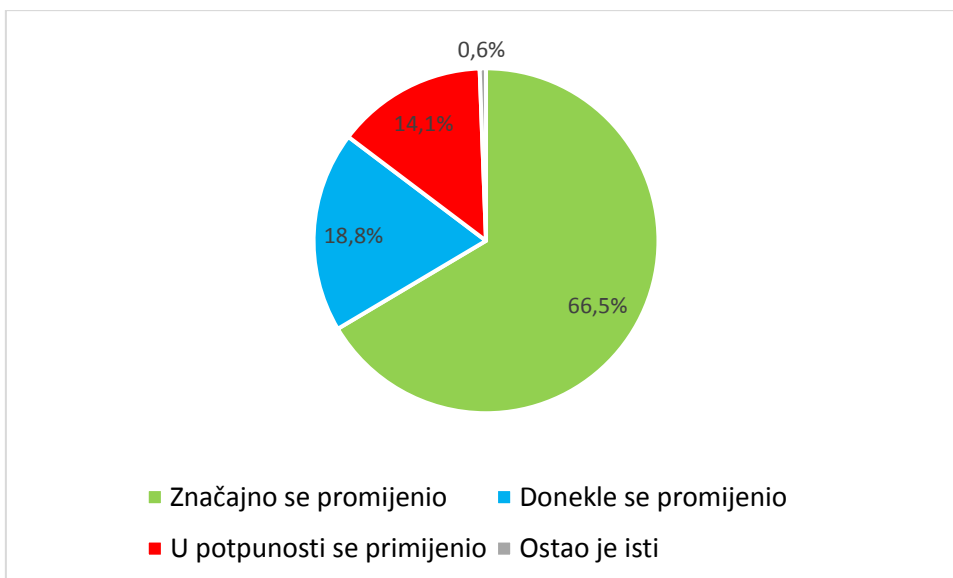
Prijelazom na *online* nastavu zadovoljno je bilo svega 24 % nastavnika i nastavnica Geografije, dok je njih 56 % nezadovoljno, od čega je čak 22 nastavnika i nastavnica Geografije reklo kako je prijelazom bilo jako nezadovoljno (sl. 3). Ovaj podatak ne čudi, s obzirom na uvjete u kojima se prijelaz odvijao, moglo bi se reći 'na silu'. Toj tezi ide u prilog i obrazloženje značajnog broja nastavnika, koji navode kako je početna faza rada *online* bila izrazito zahtjevna zbog nagle promjene, a da je već iduće školske godine (2020/2021.) bilo 'lakše' jer je bilo puno više pripremljenih materijala i podloge za rad.

Samim prijelazom na *online* nastavu, mijenjao se i pristup u poučavanju nastavnika i nastavnica Geografije. Tako je njih 14 % 'u potpunosti' promijenilo pristup, čak 66 % je 'značajno' promijenilo pristup, 19 % je 'donekle' promijenilo pristup, a samo je jedan ispitanik napisao da mu je pristup u poučavanju ostao isti (sl. 4).

Sl. 3. Zadovoljstvo ispitanika prelaskom na *online* nastavu Geografije u Hrvatskoj 2022. godine

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

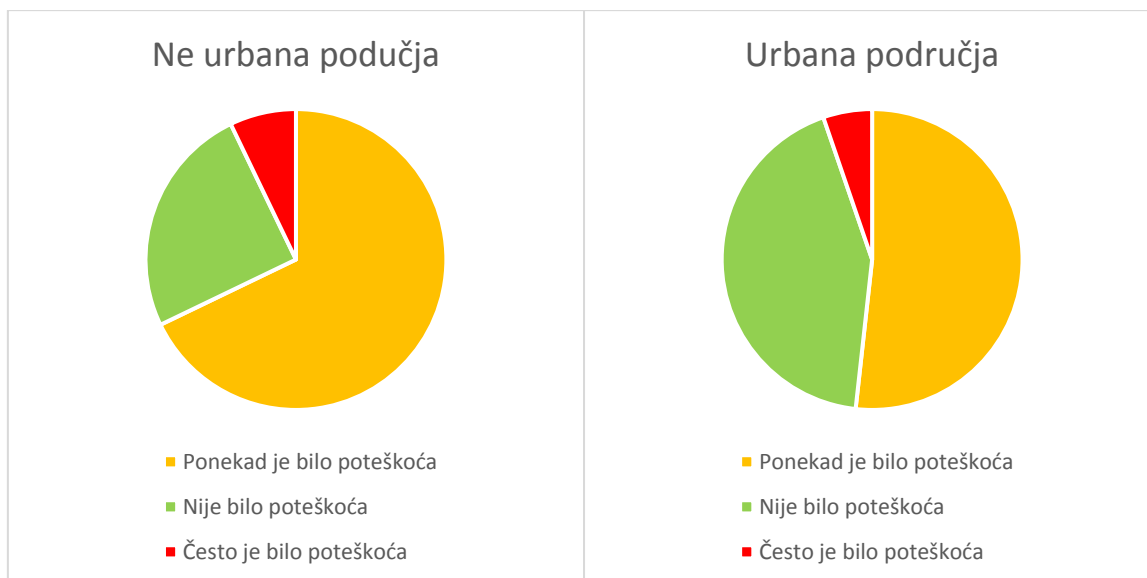
Sl. 4. Stavovi ispitanika o promjeni u pristupu poučavanju Geografije u Hrvatskoj 2022. godine

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

4.1.3. Preduvjeti za održavanje nastave *online*

Prelaskom na *online* oblik nastave Geografije, otvorila su se brojna pitanja, jedno od njih su različiti preduvjeti za njeno održavanje, često drugačiji od onih za nastavu u učionici. Neki od tih preduvjeta ispitani su u anketi provedenoj u svrhu ovoga istraživanja.

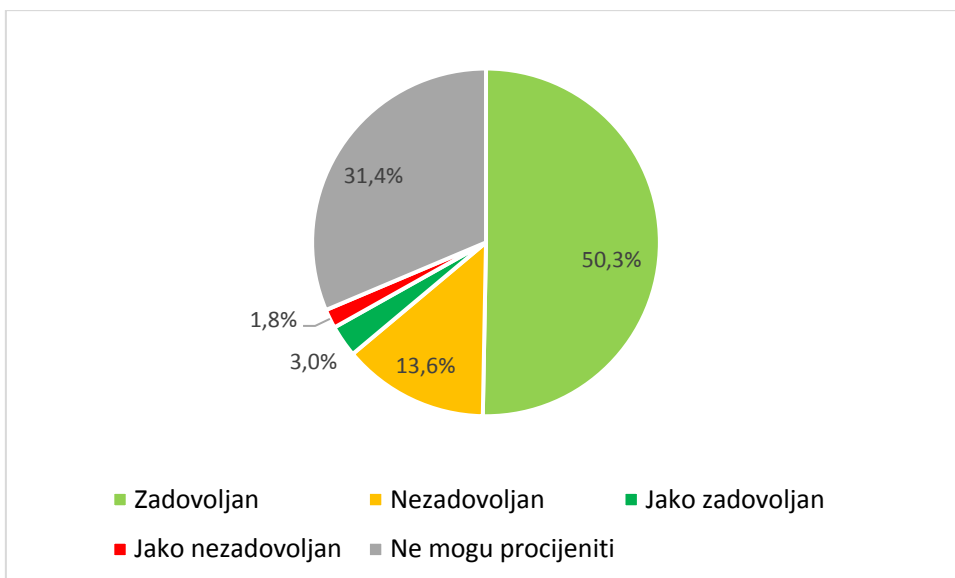
Tako je 163 od 170 (96 %) nastavnika i nastavnica Geografije odgovorilo kako su nastavu održavali iz 'vlastitog radnog prostora/doma', dok je njih sedam nastavu održavalo 'iz škole'. Svi ispitanici naveli su kako su u uvjetima *online* nastave imali pristup 'računalu (ili nekom drugom uređaju podobnom za obavljanje zadataka)', od čega je njih 28 % radilo na 'osobnom uređaju', a ostalih 72 % na 'uređaju kojega je omogućila ustanova/škola'. Čak 64 % ispitanika navodi kako je imalo poteškoća s internetskom vezom, od čega njih 10 navodi kako je često imalo poteškoće. Ove podatke može se usporediti s odgovorima ispitanika na pitanje 'rade li u urbanom ili ne urbanom području' (sl. 5). Tako svega jedna četvrtina (25 %) nastavnika i nastavnica iz 'ne urbanog' područja nije imalo poteškoća sa internetskom vezom, dok je udio nastavnika i nastavnica u urbanim područjima koji nisu imali poteškoće s internetskom vezom značajno veći (ali u globalu i dalje mali) 43 % (sl. 5).

Sl. 5. Poteškoće sudionika istraživanja s internetskom vezom u urbanim i ne urbanim područjima u Hrvatskoj 2022. godine

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

U istraživanju se ispitalo i mišljenje nastavnika i nastavnica Geografije o podršci i pripremljenim materijalima. Tako je nešto više od pola (53 %) ispitanika bilo zadovoljno 'pruženom/ponuđenom podrškom za *online* nastavu', dok je 15 % ispitanika bilo nezadovoljno istom (sl. 6). Gotovo tri četvrtine ispitanika navodi kako je koristilo materijale pripremljene od treće strane u svojoj nastavi, a 53 % ispitanika je 'zadovoljno' pripremljenim materijalima (7 ispitanika označilo je 'jako zadovoljno'), dok ih je 11 % 'nezadovoljno' istim (niti jedan ispitanik nije označio 'jako nezadovoljno'), dok ostalih 36 % 'ne može procijeniti'. Za objašnjenja ovakvih odgovora, ispitanici su naveli slične odgovore kao i za pitanje 'prijelaza na *online* nastavu', a to je da u početku „materijala nema“, „materijali kasne“, „materijali ne prate kurikulum“, a situacija, odnosno kvaliteta materijala, se s vremenom popravlja.

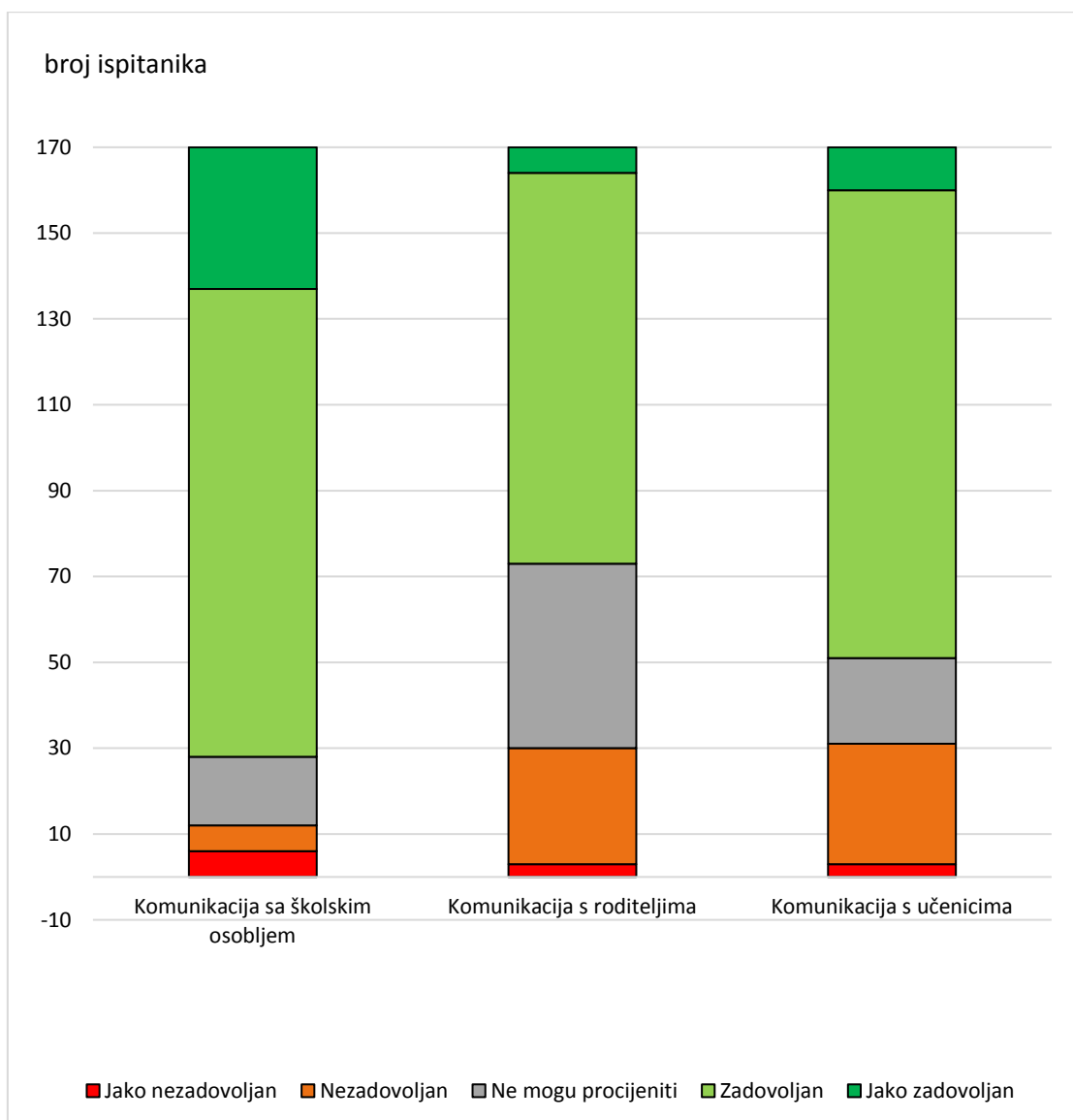
Sl. 6. Zadovoljstvo ispitanika podrškom tijekom *online* nastave Geografije u Hrvatskoj 2022. godine

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

4.1.4. Komunikacija u uvjetima *online* nastave

U istraživanju se ispitalo i zadovoljstvo nastavnika Geografije komunikacijom u vrijeme *online* nastave. Ispitalo se zadovoljstvo komunikacijom u tri kategorije: 'komunikacija sa školskim osobljem (ravnatelj, kolege, stručni suradnici)', 'komunikacija s roditeljima', te 'komunikacija s učenicima' (sl. 7). Najveći je udio ispitanika (85 %) koji su bili zadovoljni 'komunikacijom sa školskim osobljem' (20 % 'jako zadovoljno'), a svega 8 % ispitanika nije bilo zadovoljno (4 % 'jako nezadovoljno'). 'Komunikacijom s roditeljima' zadovoljno je 60 % ispitanika (4 % 'jako zadovoljno'), dok ih je 18 % nezadovoljno, a jedna četvrtina (25 %) ispitanika 'ne može procijeniti'. Vjerojatno najznačajnija je bila 'komunikacija s učenicima', s kojom je zadovoljno bilo 71 % ispitanika, dok je njih 19 % bilo nezadovoljno istom. U konačnici, ispitanici su i usporedili komunikaciju u uvjetima *online* nastave, sa komunikacijom u nastavi u učionici te je 76 % ispitanika odgovorilo kako je komunikacija u uvjetima *online* nastave manje uspješna negoli ona u uvjetima nastave u učionici (17 % smatra kako je komunikacija 'puno gora'), dok svega 2 % ispitanika (4 ispitanika) smatra kako je komunikacija u uvjetima *online* nastave bolja. Da je komunikacija u oba oblika nastave jednaka, odgovorilo je 21 % ispitanika. Kao najčešća objašnjenja ovakvih odgovora, nastavnici Geografije su naveli: „gubljenje privatnog života, učenici se javljaju u svako doba dana i noći“, „komunikacija s nekim učenicima se čak poboljšala“, „pasivnost učenika u

komunikaciji“, „neki učenici su se pogubili“. Najviše objašnjenja odnosilo se na javljanja učenika tokom čitavog dana (i noći) te se često ukazuje na potrebu formiranja pravila oko takvog javljanja. Osim toga, česte su i bilješke nastavnika koji su naveli kako su s vremenom shvatili da ne komuniciraju s učenicima, nego ustvari komuniciraju s njihovim roditeljima.

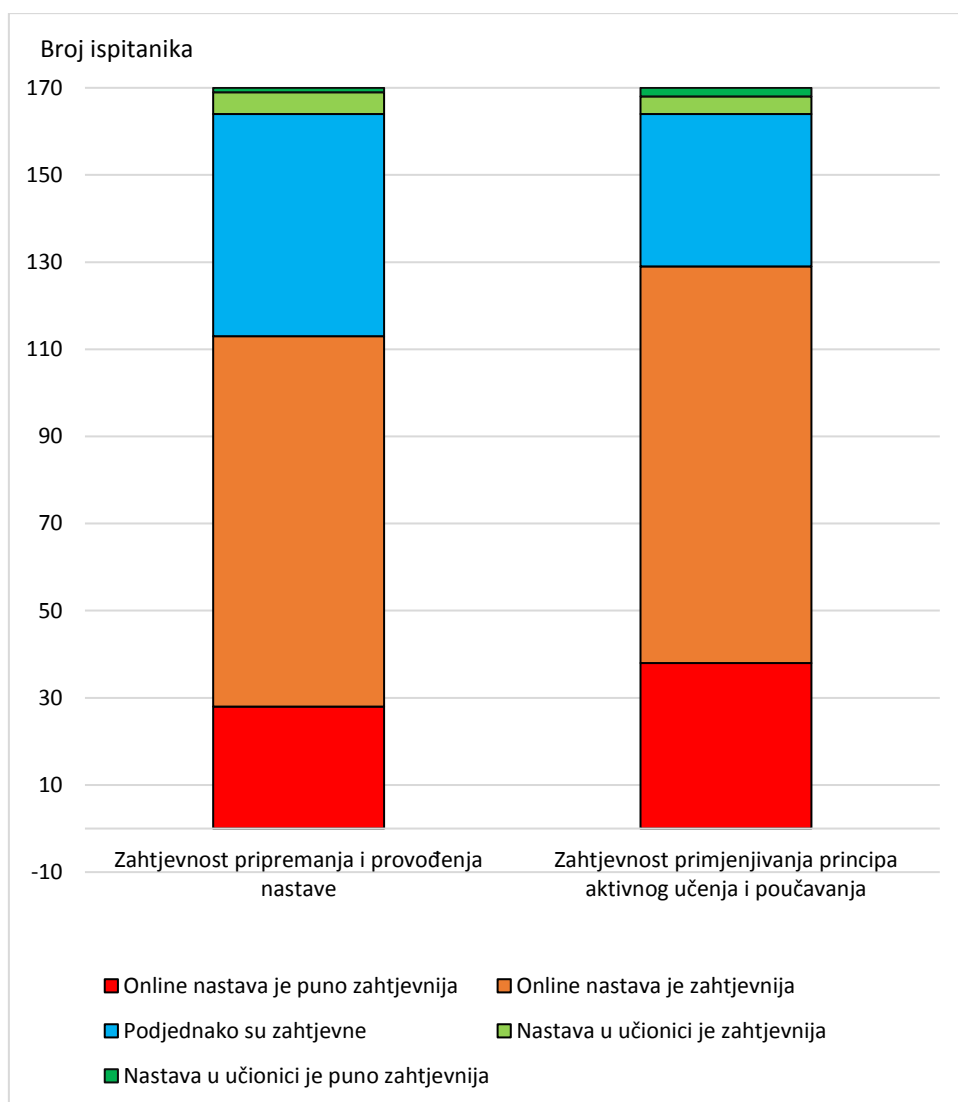

Sl. 7. Zadovoljstvo ispitanika komunikacijom u *online* uvjetima nastave Geografije u Hrvatskoj 2022. godine

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

4.1.5. Zahtjevnost *online* nastave

U istraživanju je ispitano i mišljenje nastavnika i nastavnica Geografije o zahtjevnosti 'pripremanja i provođenja' *online* nastave, 'primjenjivanju principa aktivnog učenja i poučavanja' u uvjetima *online* nastave te su nastavnici usporedili zahtjevnost *online* nastave naspram nastave u učionici, prema navedenim kategorijama. Tako čak 93 % ispitanika smatra kako je *online* nastava zahtjevnija za pripremanje i provođenje (28 % smatra da je 'jako zahtjevnija'), dok svega 7 % ispitanika ne vidi pripremanje i provođenje *online* nastave kao zahtjevno. Ovakvi rezultati poklapaju se s usporedbom zahtjevnosti nastave u učionici sa *online* nastavom. Tako dvije trećine (67 %) ispitanika smatra kako je *online* nastava zahtjevnija za pripremanje i provođenje od nastave u učionici (17 % smatra da je 'puno zahtjevnija'), svega 4 % smatra kako je nastava u učionici zahtjevniji oblik za pripremanje i provođenje, a 30 % ispitanika smatra kako su jednako zahtjevne. Zanimljivo je kako isti broj ispitanika kao i za zahtjevnost *online* nastave smatra kako je u *online* nastavi zahtjevno primjenjivati principe aktivnog učenja i poučavanja (93 %, od čega 21 % smatra da je 'izrazito zahtjevno'), ali se ne radi o istim ispitanicima. Naime, od 11 ispitanika, koji su *online* nastavu opisali kao 'ne zahtjevnu' ili 'izrazito ne zahtjevnu' za pripremanje i provođenje, njih 10 smatra kako je 'zahtjevno' ili 'izrazito zahtjevno' primjenjivati principe aktivnog učenja i poučavanja u *online* nastavi. Kada su trebali usporediti *online* nastavu i nastavu u učionici prema kriteriju 'zahtjevnosti primjenjivanja principa aktivnog učenja i poučavanja', još veći broj ispitanika nego za 'zahtjevnost pripremanja i provođenja nastave' smatra kako je *online* oblik zahtjevniji, njih 75 % (22 % smatra kako je 'puno zahtjevniji') (sl. 8). S druge strane, manji je broj onih koji smatraju kako su oba oblika 'podjednako zahtjevna', odnosno njih 21 %, dok isti broj ispitanika (4 %) smatra kako je nastava u učionici zahtjevniji oblik i prema ovome kriteriju (sl. 8).

Sl. 8. Mišljenje ispitanika o zahtjevnosti nastave u učionici i *online* nastave Geografije u Hrvatskoj 2022. godine

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

4.1.6. Interes učenika u uvjetima *online* nastave

Zahtjevnost pobuđivanja interesa kod učenika u *online* nastavi Geografije, ispitana je pitanjem: „Kako biste ocijenili mogućnosti za pobuđivanje interesa kod učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima *online* nastave?“ Svega 4 % ispitanika smatra kako je 'lako zainteresirati učenike', a njih 63 % smatra kako je 'moguće zainteresirati' učenike. Podatak koji zabrinjava je da čak jedna trećina ispitanika smatra kako je 'teško' ili 'vrlo teško' zainteresirati učenike (30 % smatra da je 'teško', a 3 % da je 'vrlo teško'). Osim pobuđivanja interesa od strane nastavnika, u anketi je ispitana i zainteresiranost učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima *online* nastave. Ovi rezultati pokazuju još goru sliku te čak

42 % ispitanika smatra da su učenici nezainteresirani (40 % 'većinom nezainteresirani', 2 % 'jako nezainteresirani'). Ispitanici su na kraju usporedili *online* oblik nastave s nastavom u učionici po pitanju interesa učenika i pobuđivanja interesa kod učenika za nastavni predmet Geografija. Tako čak 92 % ispitanika smatra da je po tom pitanju nastava u učionici kvalitetniji oblik, dok ostalih 8 % smatra kako su podjednako kvalitetne, a niti jedan ispitanik nije označio *online* nastavu kao kvalitetniju po tom pitanju. Neka od obrazloženja ovakvih odgovora, koja su nastavnici Geografije naveli su da je po pitanju interesiranja učenika „najbolja terenska nastava i treba ju što više poticati“, također se navodi kako je lakše zainteresirati učenike u razredu „jer imate povratnu informaciju i možete lakše razmijeniti informacije o nekoj temi“. Najčešće objašnjenje povezano je s duljinom održavanja nastave *online* te po tom pitanju više nastavnika i nastavnica smatra kako je interes učenika za predmet padao što se dulje nastava odvijala *online*.

4.1.7. Kompetencije nastavnika za održavanje nastave *online*

Kompetencije nastavnika i nastavnica Geografije za održavanje *online* nastave ispitane su kroz nekoliko kategorija, od prijašnjih iskustava, korištenja digitalne tehnologije do fleksibilnosti u poučavanju. Tako je 86 % ispitanika navelo kako prije pandemije COVID-19 nije imalo iskustva u poučavanju *online*, dok je 14 % ispitanika imalo takvo iskustvo. Svih 14 % nastavnika i nastavnica Geografije koji su imali takvo iskustvo smatraju kako im je ono pomoglo. Od 86 % nastavnica i nastavnika Geografije, njih 10 % smatra kako im niti ne bi pomoglo da su takvo iskustvo imali, dok ostali smatraju kako bi im takvo iskustvo pomoglo. Ispitanike se pitalo i „Mislite li da bi Vam pomoglo da ste tokom svog obrazovanja za nastavnika imali dio posvećen takvom obliku poučavanja? (Misli se *online*, odnosno nastava na daljinu)“. Tako 76 % ispitanika smatra kako bi im dio obrazovanja posvećen *online* nastavi pomogao u ovoj situaciji, samo 5 % ispitanika smatra kako im to ne bi bilo korisno, dok ostalih 19 % 'ne može procijeniti'. Svoje poznavanje informacijsko komunikacijskih tehnologija (IKT), većina nastavnika ocijenila je kao 'vrlo dobro' i 'dobro' (tab. 1).

Tab. 1. Samoprocjena ispitanika o poznavanju IKT-a

Ocjena	Izvršno	Vrlo dobro	Dobro	Dovoljno	Nedovoljno
Broj ispitanika	18	92	50	7	1

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

Jedan od preduvjeta održavanju nastave *online* je dugotrajno sjedenje ispred računala. Na pitanje „Jeste li u stanju provoditi nekoliko sati dnevno sjedeći ispred računala?“, u ovom slučaju značajnih, 17 % ispitanika odgovorilo je 'Ne', što predstavlja prepreku u kvalitetnom održavanju nastave *online*. Osim same mogućnosti sjedenja ispred računala, drugi važan aspekt je i njegovo korištenje, odnosno korištenje digitalnih uređaja, za koje je samo jedna trećina (33 %) ispitanika odgovorila kako im korištenje digitalnih uređaja predstavlja užitek. Bitan aspekt *online* nastave je i interakcija 'jedan na jedan' sa učenicima, za koju je 80 % nastavnika i nastavnica reklo da u tome uživa. Način na koji se dogodio prijelaz na *online* nastavu uvelike je ispitao fleksibilnost nastavnika i nastavnica u poučavanju. Kada su priupitani da ocjene svoju fleksibilnost u pristupu poučavanju, 98 % nastavnika procijenilo je da su fleksibilni u pristupu poučavanju (42 % 'jako fleksibilan', 56 % 'donekle fleksibilan'), a samo 4 ispitanika označila su 'ne baš fleksibilan'. Ispitanici su na kraju trebali odabrati „Koji izraz najbolje opisuje vašu kompetentnost za održavanje nastave Geografije u *online* uvjetima?“ Tab. 2. prikazuje odgovore iz kojih zaključujemo da se nastavnici Geografije smatraju kompetentnima za održavanje nastave Geografije *online*.

Tab. 2. Samoprocjena kompetentnosti nastavnika i nastavnica Geografije za održavanje nastave *online* u Hrvatskoj 2022. godine

Opis	U potpunosti sam kompetentan	U velikoj mjeri sam kompetentan	Donekle sam kompetentan	Nisam kompetentan
Broj ispitanika	17	112	38	1

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

4.1.8. Vlastita nastava

U ovom setu pitanja, nastavnici su procjenjivali vlastitu nastavu Geografije u *online* uvjetima. Većina nastavnika i nastavnica kombinirala je razne načine u svojem održavanju nastave. Tako je od ponuđenih načina 86 % ispitanika održavalo '*online* predavanja uživo', također 86 % je 'zadavalo samostalne zadatke za učenike', 83 % je 'slalo bilješke i/ili prezentacije', a 36 % je 'snimalo predavanja koja su slali učenicima'. Većina nastavnika i nastavnica Geografije zadovoljna je svojim provođenjem nastave *online*. Njih 70 % je 'zadovoljno', 7 % 'jako zadovoljno', 4 % 'nezadovoljno', 2 % 'jako nezadovoljno' te 17 % 'ne može procijeniti'. Aktivnost učenika nastavnici su opisali većinom da su 'učenici aktivni uz poticaj' (74 %), a manje da su 'učenici samostalno aktivni' (13 %) ta da 'učenici nisu aktivni' (14 %), a 98 % nastavnika smatra da su učenici aktivniji u nastavi u učionici, nego u uvjetima

online nastave. Na pitanje „Koliko ste zadovoljni izvršavanjem zadataka učenika u *online* nastavi?“, nešto više od pola (53 %) ispitanika je odgovorilo da je zadovoljno, dok je 28 % nezadovoljno izvršavanjem zadataka, a 17 % 'ne može procijeniti'. Kao i za aktivnost učenika, za izvršavanje obaveza učenika velika većina nastavnika i nastavnica Geografije (93 %) smatra da je kvalitetnija nastava u učionici od *online* nastave. Prilikom objašnjenja ovih odgovora, ispitanici su najčešće navodili „sudjelovanje roditelja u radu učenika“ koje je dovodilo do „nerealnih rezultata i izvršenja zadataka“.

4.1.9. Pitanja otvorenog tipa

Na kraju anketnog upitnika ispitanicima je ponuđeno pet pitanja otvorenog tipa vezanih uz nastavne sadržaje, nastavne medije, sredstva i pomagala, utjecaj *online* nastave na nastavu Geografije te dijelove *online* nastave koji bi bili korisni u nastavi u učionici. Prvo postavljeno pitanje glasilu je: „Što biste rekli, koje nastavne jedinice, teme, sadržaji su bili najizazovniji Vašim učenicima za razumijevanje, odnosno najizazovniji za predavanje u okviru *online* nastave? (Ako ih je bilo!)“. Frekvencija i sadržaj odgovora prikazan je u Tablici 3.

Kao najizazovniji aspekt nastave Geografije u *online* nastavi, ispitanici dominantno navode kartografske vještine, odnosno snalaženje na karti. Tako se često kao odgovori navode „Teme vezane uz kartografiju“, „Sve nastavne jedinice uz koje se morala koristiti geografska karta“, „Pokazivanje sadržaja na karti“, „Sve jedinice i teme koje zahtijevaju više pokazivanja na geografskoj karti.“ Iz ovakvih odgovora vidljivo je kako je nastavnicima Geografije bilo izazovno poučavanje i razvijanje kartografske pismenosti, a kao objašnjenje može se izdvojiti odgovor „Povezanost sadržaja i pronalaženje istih na karti, nismo imali povratnu informaciju kako i koliko to čine učenici“. Iz odgovora je vidljivo kako je nedostatak kontakta sa svim učenicima, nemogućnost praćenja neverbalne komunikacije te izostanak trenutne povratne informacije (npr. usmjeravanje ili ispravljanje ako se uoči da učenik ne gleda 'u smjeru' onoga što se traži na karti ili ako se uoči da učenik uopće ne traži zadanu lokaciju na karti u školskom geografskom atlasu) iznimno utjecalo na zahtjevnost razvijanja kartografske pismenosti. Iduća dva najzastupljenija odgovora odnose se na pojedine nastavne sadržaje, odnosno cjeline. Tako je čak 25 ispitanika istaknulo 'Reljef', a njih 13 'Klimu' kao najzahtjevnije. Uz njih se još spominju i 'Stanovništvo' (5) te 'Vode' (3).

Tab. 3. Najizazovnije sadržaji za razumijevanje i izvedbu *online* nastave Geografije

Odgovor	Broj odgovora
Karta / kartografske vještine	41
Reljef	25
Klima	13
5. razred	13
Matematika (izračuni)	7
Geografska mreža	7
Geografske vještine	6
Stanovništvo	5
Analize (npr. dijagrama)	5
Istraživački rad	5
Fizička geografija	4
Orijentacija	4
Vode	3
Procesi	2
Regionalna geografija	2
Povezivanje uzročno - posljedičnoga	2
Geografija Hrvatske	1
Prirodna obilježja	1

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

Kao objašnjenje navodi se izazovnost u objašnjavanju procesa, „one (nastavne jedinice) u kojima se trebaju objasniti procesi, npr. procesi preoblikovanja reljefa“ te teškoće s analizom grafičkih priloga, „one (nastavne jedinice) u kojima učenike treba voditi u analizi grafikona, npr. stanovništvo“, „Objašnjenja složenih procesa i pojmova, teme vezane uz nastanak i oblike reljefa, klimatska obilježja, analiza tematskih karata i dijagrama“. Ono što je zanimljivo, ali i razumljivo s obzirom na situaciju, jest da je čak 13 ispitanika navelo peti (5.) razred osnovne škole u cjelini kao izazovan. Kao objašnjenje može se istaknuti odgovor „U petom razredu je bilo nezgodno. Učenici se svojevremeno nisu niti upoznali s osnovama, a već se prešlo na *online* nastavu.“ Tu se ponovno mogu istaknuti nedostatak kontakta sa svim učenicima, nemogućnost praćenja neverbalne komunikacije te izostanak trenutne povratne informacije koji su izrazito važni prilikom učenja osnova, a kada svi ti aspekti izostanu, održavanjem nastave *online*, "“dolazi do rupa“ u osnovnim znanjima i vještinama, koje predstavljaju izazov u poučavanju svih nastavnih sadržaja. Među ostalim odgovorima mogu se istaknuti 'Matematika (izračunavanje)', 'Geografske vještine', 'Analiza' te

'Orijentacija' u kojima je, uz već navedene nedostatke, vidljiv nedostatak metode demonstracije, čije je korištenje otežano u *online* uvjetima nastave.

Drugo pitanje otvorenog tipa glasilo je: „Kako je odvijanje nastave *online* utjecalo na korištenje nastavnih medija, sredstava i pomagala? (udžbenik, karte, terenska nastava, eksperimenti...)“, a sadržaj i frekvencija odgovora prikazani su u Tablici 4.

Tab. 4. Korištenje nastavnih medija, sredstava i pomagala tijekom *online* nastave Geografije

Odgovor	Broj odgovora
Nema terenske nastave	40
Češće korištenje udžbenika	24
Loš utjecaj / negativno	20
Manje se koriste	12
Digitalne inačice	11
Podjednako korištenje	10
Problemi s kartom	9
Samostalnost učenika	7
Internetske poveznice	7
Novi digitalni alati	6
Pozitivno	6
PPT (češće)	3

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

Kao najčešći odgovor na navedeno pitanje, navodi se izostanak terenske nastave, čak 40 puta. Prebacivanjem nastave u *online* sferu te nastupanjem '*lockdowna*' izostala je mogućnost izvedbe izvanučioničke nastave, odnosno terenske nastave. Kada se u obzir uzme značenje i obuhvat terenske nastave za nastavu Geografije, ne čudi kako je najveći broj nastavnika Geografije naveo upravo izostanak „najgeografskije nastavne metode i načina rada“ (Matas, 1998, 140) kao najznačajniji utjecaj *online* nastave na nastavu Geografije. To se ogleda u odgovorima poput „Nije bilo terenske nastave kao neizostavni segment geografskog podučavanja“, „...dok dobrobit terenske nastave je izostala“, „Terenska nastava se nije održavala pa njenih prednosti nije bilo“, „Nažalost izostao je terenski rad što je vrlo veliki nedostatak za geografiju“. Osim očekivano najzastupljenijeg nedostatka terenska nastave,

često (24 puta) se navodi kako se udžbenik više koristio, a razlozi su najčešće zato što je predstavljao ujednačenost kod svih učenika, odnosno svi učenici imali su isti udžbenik, kao što je prikazano u ovom odgovoru: „Udžbenik je češće korišten jer ga imaju svi učenici te time omogućuje jednake uvjete za sve učenike“. Također se često (20 puta) navodi kako je odvijanje nastave *online* jednostavno 'loše', odnosno 'negativno', utjecalo na korištenje nastavnih medija, odnosno sredstava i pomagala. Nešto manje od toga (10-ak puta) navodi se kako su se nastavni mediji, odnosno sredstva i pomagala, koristili manje, ali kod ponekih nastavnika i nastavnica Geografije i jednako te da su se koristile njihove digitalne inačice. Nastavnici Geografije su se i u ovome pitanju, kao i u prethodnome, osvrnuli na nedostatke rada na geografskim kartama u *online* nastavi, kao na primjer u odgovoru: „Karta se može koristiti tijekom predavanja ali je teško provjeriti kako se učenici snalaze“. No, bilo je i pozitivnih odgovora i opaski te je tako šest puta spomenuto kako je *online* nastava pozitivno utjecala na korištenje nastavnih medija, odnosno sredstava i pomagala u nastavi Geografije, kao npr. „Utjecalo je pozitivno jer su i učenici i nastavnici bili "primorani" koristiti različitiije medije i pomagala“. Također su, kao pozitivne strane, istaknute pronalaženje i korištenje novih digitalnih alata (6 puta) i internetskih poveznica (7 puta) te razvoj samostalnosti učenika (7 puta) pri korištenju nastavnih medija, sredstava i pomagala.

U idućem pitanju otvorenog tipa ispitanike se pitalo „Možete li navesti neke negativne utjecaje *online* nastave na nastavu geografije?“ (tab. 5). Ispitanici su ponovno, kao i u prvome pitanju, najčešće (23 puta) isticali probleme rada na geografskim kartama, najčešće s istim razlozima. Kao drugi najzastupljeniji negativni utjecaj (22 puta) istaknuto je vrednovanje, pri čemu se najčešće navodi kako ocjene iz razdoblja održavanja nastave Geografije *online* „nisu realne“, a često se spominju „Prepisivanje, velika pomoć u radu sa strane“ kao problemi kod vrednovanja. S vrednovanjem se može povezati i 'slabije usvajanje nastavnih sadržaja' koje je izdvojeno 18 puta. Nadalje se kao negativni utjecaj navodi 'neozbiljnost i nemotiviranost učenika' (21 put). Neki od primjera takvih odgovora su: „Učenici nemaju osjećaj da se radi o nastavi, te većina njih tako i shvaća svoje obaveze“, „Učenici su bili prezasićeni svime, pa tako i geografijom“, „Nerad, lijenost, neaktivnost učenika“, „Osjetan manjak predznanja, radnih navika i odgovornosti“ i brojni drugi slični odgovori. Kao značajan nedostatak istaknut je i izostanak kontakta (20 puta). Tu se uz obrazovne nedostatke na nastavu Geografije koji su do sada u radu istaknuti nekoliko puta, a to su nedostatak kontakta sa svim učenicima, nemogućnost praćenja neverbalne komunikacije te izostanak trenutne povratne informacije, ističu i nedostaci u odgojnom

spektru nastave u cijelosti, a ne samo u Geografiji. Kao značajan negativni utjecaj ponovno se, kao i u prethodnome pitanju, navodi (16 puta) izostanak terenske nastave i eksperimenata, povezan s već navedenim razlozima.

Tab. 5. Negativni utjecaji *online* načina rada na nastavu Geografije

Odgovor	Broj odgovora
Problemi s kartom	23
Vrednovanje	22
Neozbiljnost / nemotiviranost učenika	21
Izostanak kontakta	20
Slabije usvajanje sadržaja	18
Izostanak eksperimenata / terenske	16
Teža / lošija komunikacija	9
Loše predznanje učenika	9
Utjecaj na zdravlje	9
Izgovori za neizvršavanje obaveza (tehničke poteškoće)	7
Cjelodnevni rad	5
Izostanak metoda, sredstava i pomagala	5
Teži razvoj vještina	5
Prezasićenost učenika	4
Više pripreme	4
Pad motivacije nastavnika	1

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

Nakon što su naveli negativne utjecaje *online* nastave na nastavu Geografije, ispitanike se pitalo „Možete li navesti neke pozitivne utjecaje *online* nastave na nastavu geografije?“ (tab. 6). Ispitanici daleko najviše navode: 'digitalni alati' (44 puta) te 'razvoj IKT kompetencija' (36 puta). Iz ovakvih odgovora moglo bi se reći kako je nastava Geografije doživjela određenu 'digitalnu modernizaciju' ili je možda bolje reći 'smanjila je zaostatak u digitalizaciji' u vrijeme pandemije, kako su i nastavnici i učenici bili prisiljeni koristiti se digitalnim alatima te razvijati svoje IKT kompetencije. S time se mogu povezati i odgovori 'Kvizovi' sa 10 spominjanja te 'Nove metode i načini poučavanja' sa 9 spominjanja. Kao još neki pozitivni utjecaji navedeni su 'Komunikacija' (11 puta), 'Samostalnost učenika u radu' (10 puta) te drugi pozitivni utjecaji prikazani u Tablici 6.

Tab. 6. Pozitivni utjecaji *online* načina rada na nastavu Geografije

Odgovor	Broj odgovora
Digitalni alati	44
IKT kompetencije	36
Komunikacija	11
Kvizovi	10
Samostalnost	10
Nove metode i načini poučavanja	8
Stalna dostupnost sadržaja	5
Povratna informacija	4
Kreativnost	4
Uključivanje povučenih učenika	3
PPT	2
Interes	2
Individualizacija	2
Istraživanje <i>online</i> izvora podataka	2
Fleksibilnost	1
Praćenje nastave	1

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

Zadnje pitanje otvorenog tipa u anketi predstavlja možda čak i najvažnije pitanje, jer se odnosi na primjenu u sadašnjosti i budućnosti drugačijih pristupa u nastavi Geografije, razvijenih u školskim godinama 2019./2020. i 2020./2021., zbog potpuno promijenjenih uvjeta života i rada. Nastavnike Geografije pitalo se „Postoje li dijelovi *online* nastave koje biste i/ili jeste implementirali u nastavu u učionici? Ako da, možete li navesti neke?“ Odgovori u ovom pitanju, dakako, najviše se poklapaju s odgovorima iz prethodnog pitanja, vezanog uz pozitivne aspekte *online* nastave na nastavu Geografije. Najčešći odgovori prikazani su u Tablici 7.

Tab. 7. Aspekti *online* nastave koje su ispitanici spremni primijeniti u sadašnjem i budućem radu

Odgovor	Broj odgovora
Kvizovi (Kahoot, Wordwall)	33
Digitalni alati	28
Vrednovanje	14
Dijeljenje materijala	10
Dodatno uvježbavanje	10
Teams	8
Samostalni radovi učenika	8
Komunikacija preko digitalnih kanala	7
Digitalna kartografija	6
Video lekcije	5
Loomen	4
Tehnologija u učionici	3
PPT izrađeni za <i>online</i> nastavu	2
Predaja domaćih zadaća	2
Digitalni zadatci u boji (bez trošenja papira)	1

Izvor: Anketa „Mišljenje nastavnika Geografije u Hrvatskoj o *online* nastavi geografije 2019./2020. i 2020./2021. školske godine“

Iz tablice 7 vidljivo je kako su se i u ovom pitanju, kao i u prethodnome, vezanom uz pozitivne aspekte *online* nastave, među najčešćim odgovorima našli 'digitalni alati' (28 puta) o kojima je, kao i o sveukupnoj digitalizaciji nastave Geografije, već pisano u analizi odgovora na prethodno pitanje. Osim samih digitalnih alata kao cjeline, još se ističu 'kvizovi' (33 odgovora), posebice 'Kahoot' i 'Wordwall'. Pojedini se digitalni alati najčešće spominju u kontekstu ponavljanja nastavnih sadržaja, ali čak i vrednovanja. Primjeri takvih odgovora su: „Primjena digitalnih alata u domaćoj zadaći i formativnom vrednovanju učenika (kvizovi)“, „Ponavljanja u obliku *online* kvizova“, „Kvizovi za ponavljanje gradiva (Kahoot, Quizzes, Wordwall)“. Iznenađuje zastupljenost odgovora o zastupljenosti kvizova u vrednovanju, s obzirom da je 'vrednovanje' drugi najčešće spominjani negativni utjecaj *online* nastave na nastavu Geografije. Izgleda kako su nastavnici Geografije najviše podijeljeni po pitanju *online* vrednovanja. Dok jedni cijene „brzinu i jednostavnost u ispravljanju“, drugi vide probleme u vidu „prepisivanja i pomoći sa strane“. Često se spominje (nastavak) 'komunikacija preko digitalnih kanala', koju neki nastavnici Geografije, vide kao ključan aspekt i nadogradnju njihove trenutne nastave, koja se odvija 'uživo', odnosno u učionici. Sa samom komunikacijom mogu se povezati i odgovori: 'Dijeljenje

materijala', 'Dodatno uvježbavanje', 'Video lekcije', 'Teams' i 'Loomen'. Prema ovim odgovorima, nastavnici Geografije cijene to što materijale s nastave mogu jednostavnije dijeliti s učenicima, a kako su ti materijali skupljeni 'na jednome mjestu', učenici im uvijek mogu pristupiti kako bi nešto ponovili ili dodatno uvježbali. Od preostalih odgovora u Tablici 7., istaknut će se još 'Digitalna kartografija', odnosno korištenje digitalnih verzija karata. Ovaj odgovor je zanimljiv, jer se 'problemi s kartama' i 'razvojem kartografskih vještina' najčešće spominju kao negativni utjecaji *online* nastave na nastavu Geografije.

4.2. Rezultati intervjua

Intervju je proveden sa šest nastavnika Geografije iz Grada Zagreba, Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske, Sisačko-moslavačke i Primorsko-goranske županije. Četiri ispitanika rade u osnovnoj školi, dok dva ispitanika rade u srednjoj školi. Intervju sa ispitanicima iz Grada Zagreba provodio se uživo, dok su ostali intervjui provedeni *online*, putem Microsoft Teams alata. Svaki ispitanik u intervjuu odgovarao je na ista pitanja istim redoslijedom. Pitanja su se odnosila na utjecaj pandemije COVID-19 na nastavu Geografije, promjenu u pristupu poučavanju u *online* nastavi, komunikaciju u *online* nastavi, zahtjevnost pripremanja i provođenja *online* nastave, zainteresiranost i aktivnost učenika u *online* nastavi, izvršavanje zadataka učenika u *online* nastavi, izazovne nastavne jedinice, teme i sadržaje u *online* nastavi, utjecaj *online* nastave na nastavne medije, sredstva i pomagala, pozitivne i negativne utjecaja *online* nastave, implementiranje dijelova *online* nastave u nastavu u učionici te usporedbu *online* nastave sa nastavom u učionici prema navedenim kategorijama. Osim svojega mišljenja o navedenim kategorijama, ispitanici su u intervjuu pokušali obrazložiti najčešće odgovore iz anketnog upitnika.

4.2.1. Utjecaj *online* nastave na nastavu Geografije

Kada su govorili o utjecaju *online* nastave na nastavu Geografije, ispitanici su dali neke slične, ali i neke specifične odgovore. Ono u čemu se svi ispitanici intervjua slažu jest da je održavanje nastave *online* imalo velik utjecaj na nastavu Geografije, kao npr. „Što se tiče same pandemije COVIDA, mislim da je ostavila jako veliki trag i jako puno utjecala na, ne samo nastavu Geografije, (nego) općenito nastavu, ali i na ono na što ne možemo puno utjecati, a to je nekakvo psihofizičko stanje djece“ (M.R.). Ispitanici navode, kako je pandemija sa sobom u nastavu donijela brojne promjene, kao npr.: „Pandemija je imala negativan utjecaj na nastavu Geografije, zbog toga što smo u hodu morali mijenjati unaprijed planirane nastavne jedinice, morali smo u hodu smanjivati broj ishoda koje bi ostvarili tokom

jednog nastavnog sata, jer smo postali svjesni toga, da je učenicima u *online* nastavi potrebno puno više vremena za usvajanje pojedinih ishoda i u samostalnom radu, nego kada su vođeni u razredu“ (N.P.). Tako su svi ispitanici spomenuli utjecaj na znanje i usvajanje geografskih znanja, ali i geografskih vještina od strane učenika u *online* nastavi, odnosno „Utjecaj pandemije vidljiv je u svim predmetima, najviše u učeničkim postignućima“ (F.D.). Jedan ispitanik u intervjuu navodi „ono što je vidljivo ... kao nekakva posljedica toga, je da su učenici vrlo lošeg, slabog znanja geografije. Da su zapravo ostali uskraćeni za mnoga znanja, ali i više za neke vještine, koje su mogli isključivo dobiti uživo, u nastavi uživo“ (M.R.). Također se navodi da je „vidljivo da je usvojenost nekih znanja, koje se pokušava prenijeti, na nižoj razini i samo po sebi je teže za raditi“ (F.D.). Osim samog usvajanja znanja, često se spominje i gubitak kontinuiteta u nastavi te česti izostanci s nastave kao utjecaj same pandemije. S druge strane, više puta spominje se kako je pandemija imala „dvojak“ ili „višestruk“ utjecaj. Tako se često navodi kako su i nastavnici i učenici 'bili primorani' digitalno se obrazovati te usavršiti svoje digitalne kompetencije.

4.2.2. Usporedba *online* nastave s nastavom u učionici

Intervju se nastavio usporedbom *online* nastave Geografije s nastavom u učionici. Prema očekivanju, svi ispitanici naveli su kako je nastava u učionici kvalitetniji oblik, a objašnjenja su bila razna, poput toga da je „u osnovnoj školi najkorištenija metoda demonstracije, što je velika prednost nastave uživo. U *online* nastavi priča se, a ne pokazuje, čime se vidi manjak demonstracije“ (I.F.). Opis važnosti nastave uživo za nastavni predmet Geografija ovako je opisao jedan od ispitanika: „S obzirom da je geografija specifična znanost, koja nije kao neki predmeti za koje vi možete učeniku dati zadatke i reći riješi to za sutra, on napiše i pošalje ... za geografiju je jako važno učenje u svakodnevnicima i u stvarnom životu, u onoj zbilji koja se oko nas zbiva svaki dan i zapravo nemoguće je učenicima, neovisno o digitalnim pomagalima, predočiti neka znanja geografije koja mi u učionici njima svakako možemo predočiti“ (M.R.). Također je navedeno kako „učenici ne doživljavaju to dovoljno ozbiljno kada je *online*. I dalje je kvalitetnije ono što je u školi, jer ipak držite njihovu pažnju 45 minuta, oni stvarno slušaju, a kad ja i napravim videopoziv pa ih zovem, onda nisu uvijek obavezni upaliti kameru pa mogu raditi nešto drugo, ne moraju ni slušati... a kad pošaljete prezentacije sa snimljenim zvukom, neki poslušaju, neki ne poslušaju“ (F.D.). Usporedba ova dva oblika nastave vidljiva je i u odvijanju nastave u 'mješovitom' obliku te se tako navodi: „Bilo je vidljivo u tim dijelovima kada smo radili po B modelu, jednom u školi, jednom *online*, da ovo što se odradi *online*, je puno puno lošije usvojeno nego uživo“ (F.D.).

Ispitanici su često navodili i nedostatak utjecaja nastavnika na aktivnost učenika u *online* nastavi, kada učenik izgubi fokus, što je opisano u odgovoru: „Nakon toga pažnja se učenika premješta na nešto drugo i više ne sudjeluju aktivno u praćenju nastave. Ako se to dogodi u učionici, uvijek možemo vrlo brzo vratiti učeniku pozornost, što je u *online* nastavi puno teže“ (N.P.). Iz ovih odgovora vidljivo je kako su brojni primjeri i razlozi zbog kojih je nastava u učionici, kao i što je navedeno u anketi, nesumnjivo kvalitetniji oblik nastave za nastavni predmet Geografija.

4.2.3. Promjene u pristupu poučavanju u uvjetima *online* nastave

Nakon usporedbe ova dva oblika nastave, ispitanici u intervjuu govorili su o promjenama u pristupu poučavanju u odvijanju nastave *online*. Svi ispitanici slažu se kako se pristup poučavanju, prelaskom na *online* nastavu, morao promijeniti, što je vidljivo i u odgovorima u anketi. Tako se često govori o prilagodbi, poput toga da su se „aktivnosti morale prilagoditi, odnosno prvenstveno se morao smanjiti broj aktivnosti“ (I.F.). Najčešće prilagodbe odnose se na digitalizaciju, što nastavnih metoda, što nastavnih sredstava i pomagala. To je vidljivo u odgovoru: „Bilo je nužno (promijeniti pristup poučavanju), s obzirom da jednostavno nisam uživo sa učenicima. Mislim da je to već vidljivo u metodama koje su onda digitalne, digitalnije“ (F.D.). Kada se govori o prilagodbi, u intervjuu se navodi i prilagodba učenicima, poglavito u vidu snimanja vlastitih videolekcija, unatoč postojanju onih 'sustavno' snimljenih. Kao razlog tome navodi se: „Ja najbolje znam svoje učenike i onda mi je nekako bilo logično da im to prilagodim“ (M.R.). Sličnu situaciju, ali i da nisu sve promjene bile negativne, pokazuje drugi odgovor: „Volim *online* nastavu i volim digitalne alate, tako da mi je sve to skupa bio izazov i ja sam izradila jako puno raznovrsnih materijala sa raznovrsnim pristupima i djeca su reagirala vrlo pozitivno, sve im je to skupa bilo zabavno, a usput su i učili“ (A.M.). Osim navedenih promjena, koje se odnose na digitalizaciju i snimanje video materijala, često se kao promjena navodi i više rada na individualnoj razini, poput odgovora: „Puno više individualnog rada je ispalo, nego što je to u razredu“ (A.M.) ili „Frontalnim radom učenici su dobivali upute za rad, a u najvećem dijelu sata prevladavao je samostalni rad učenika“ (N.P.),

4.2.4. Komunikacija u *online* nastavi

Odgovori vezani uz individualni rad nastavili su se i u idućem pitanju, koje se odnosilo na komunikaciju u uvjetima *online* nastave. Tako su svi ispitanici naveli, kako je glavni aspekt

ili problem komunikacije bila komunikacija tijekom čitavog dana, koju su i ispitanici u anketi često navodili. Tako jedan ispitanik u intervjuu navodi da su „nastavnici pogriješili i postali stalno dostupni“ (A.M.). Komunikacija na individualnoj razini značajno se povećala, što je vidljivo i u odgovoru: „Svi oni šalju privatne poruke, za svako pitanje, za svako drugu pitanje, za svaki rezultat, za sve“ (M.R.). Osim stalnih javljanja, navodi se i prebacivanje komunikacije u digitalnu sferu, kako je takav oblik komunikacije bio jedini dostupan. Ispitanici su također govorili i o promjeni kvalitete komunikacije, a ne samo o njenom obujmu. Kada su govorili o samoj kvaliteti komunikacije, ispitanici su najčešće spominjali samu komunikaciju tijekom nastavnog sata *online*. Tu se kao najveći problem navodi nedostatak neverbalne komunikacije, koja ima jako veliku ulogu u samoj komunikaciji tijekom nastavnog sata u učionici, poput primjera „Ja vidim učenika, vidim po govoru tijela dali on prati, i on vidi mene, on prema mojem izrazu lica, mojem govoru tijela, pram mojem stavu već može zaključiti neke stvari“ (N.P.). Ispitanici u intervjuu osvrnuli su se i na komunikaciju s roditeljima, za koju najčešće navode, da je dostupnost javljanja postala problem, kada su se roditelji javljali preko svih kanala, javnih i privatnih, onih koji su samo za učenike, itd., poglavito ako je bila riječ o ocjenama učenika.

4.2.5. Zahtjevnost pripremanja i provođenja *online* nastave

Iduće pitanje u intervjuu odnosilo se na zahtjevnost pripremanja i provođenja *online* nastave. Svi ispitanici u intervjuu slažu se kako je pripremanje *online* nastave Geografije zahtjevno, što se poklapa i sa rezultatima ankete u kojoj tako misli 93 % ispitanika, a njih pet od šest smatra kako je puno zahtjevnije pripremanje nastave *online* nego li pripremanje nastave u učionici, dok jedan ispitanik misli kako je pripremanje za oba oblika nastave jednako zahtjevno. Jedan od razloga za mišljenje da je pripremanje za oba oblika nastave jednako zahtjevno može biti i u tome da taj ispitanik navodi kako nije održavao *online* sate 'uživo', nego je snimao svaki nastavni sat i to slao učenicima sa uputama i zadacima, što mu se činilo kao bolja opcija. S druge strane, drugi ispitanik navodi da je „pripremanje i provođenje *online* nastave bilo puno zahtjevnije i oduzimalo više vremena nego priprema i provođenje klasične nastave, osobito ako se nastava održavala u realnom vremenu uz video poziv“ (N.P.). Najčešći razlog za zahtjevnost pripremanja i provođenja *online* nastave, koji su ispitanici navodili, je vremenska zahtjevnost pripremanja *online* nastave, a zatim je kao drugi razlog navedena potreba da se svi materijali prilagode. Tako jedan ispitanik navodi „Sve ono što možete izreći i pokazati, vi zapravo morate staviti na nekakav medij, nacrtati, napisati, priložiti ... tako da je utrošak vremena za pripremu jednoga sata daleko veći“ (A.M.). Osim

samih razloga zahtjevnosti, jedan ispitanik navodi da su „korisni materijali i njihovo bogatstvo pomogli umanjiti zahtjevnost“ (I.F.).

4.2.6. Interes i aktivnost učenika u *online* nastavi

Ispitanici su zatim odgovarali na pitanja vezana uz interes učenika za nastavni predmet Geografija te njihovu aktivnost na predmetu u okviru *online* nastave. Svi ispitanici složili su se da je zainteresiranost učenika za predmet bila podjednaka u *online* nastavi kao u nastavi u učionici, u vidu da su zainteresirani učenici ostali zainteresirani, a nezainteresirani učenici ostali su nezainteresirani, dok ih se većina slaže da je bilo promjena glede aktivnosti na nastavi u uvjetima *online* nastave. Kao jedan od razloga održavanja zainteresiranosti u *online* nastavi nastavnici navode i vlastiti trud u pogledu kreiranja raznih „kvizova i igara“ (M.R.) ili „korištenja brojnih metoda i motivacijskih igara“ (A.M.). Treba istaknuti i kako su svi ispitanici naglasili kako interes učenika za *online* nastavu opada sa duljinom trajanja same nastave, što je često bilo navođeno i u anketi. Jedan od glavnih faktora koji su ispitanici naveli za smanjenu aktivnost u uvjetima *online* nastave jest manjak 'aktivnosti na poticaj nastavnika', koji je puno lakše ostvariti u nastavi u učionici, što se poklapa i sa objašnjenjima u anketi. Tako jedan ispitanik navodi da „5-10 % izvrsnih i *online* radi izvrsno, sredina je problem, na *online* nastavi su nezainteresirani, a u učionici (nastavnik) ima više utjecaja“ (I.F.). Kao slično objašnjenje nudi se i odgovor „Bilo je djece koja nemaju kameru ili ne mogu upaliti kameru, i oni u biti uopće nisu prisutni na tom satu“ (M.R.). Neki nastavnici u intervjuu spominjali su odgovor koji se i u anketi istaknuo kao zanimljiv, a to je da su neki 'povučeni' učenici u uvjetima *online* nastave postali aktivniji, poput odgovora: „Ugodno me iznenadilo nekoliko učenika koji su u klasičnoj nastavi vrlo zatvoreni, nekomunikativni, a u *online* nastavi su se istaknuli povećanom aktivnošću, što su uočili i ostali učenici“ (N.P.).

4.2.7. Izvršavanje zadataka učenika u *online* nastavi

Ispitanici intervjuu u idućem su pitanju govorili o zadovoljstvu izvršavanjem zadataka učenika u *online* nastavi. Istaknuli su da je ono „prema kriteriju nastave u učionici loše, ali prema prilagođenom kriteriju je bilo dobro odrađeno“ (I.F.). Iz ove izjave vidljivo je kako je izvršavanje zadataka bilo lošije negoli ono u nastavi u učionici, ali zadovoljavajuće s obzirom na uvjete u kojima se održavala *online* nastava. Većina nastavnika tako navodi da je samo izvršavanje zadataka bilo podjednako u *online* nastavi kao i u nastavi u učionici, ali da je bilo puno više prepisivanja, koje se često spominje i u anketi. To se vidi u odgovoru:

„Često se događalo da bi nekoliko učenika iz razreda riješilo dobivene zadatke, slikalo rješenja, poslali bi u razrednu grupu, a ostali bi preuzeli i predali kao svoje radove. Problemi su nastali kad bi se nakon *online* nastave učenici vratili u učionicu i kada su trebali prepisane ili preuzete sadržaje prezentirati u procesu vrednovanja“ (N.P.). Također se ponovno navodi da je situacija i po pitanju izvršavanja zadataka postajala lošija što je duže trajala *online* nastava.

4.2.8. Zahtjevni nastavni sadržaji u *online* nastavi

Ispitanike intervjuja se zatim pitalo koje nastavne jedinice, teme, sadržaji su bili najizazovniji njihovim učenicima za razumijevanje, odnosno najizazovniji za predavanje u okviru *online* nastave. Tako se najčešći odgovori iz ankete opet ponavljaju, a to su karta i kartografske vještine, zatim reljef i klima te ponekad peti razred. Tako ispitanici u intervjuu za takve odgovore navode objašnjenja poput „meni je baš bilo nezgodno, radili smo karte, i zapravo koliko god je njima poznat i Google Maps i Google Earth i sve to, učenici zapravo su ostali uskraćeni za onu našu zidnu kartu ... i sad imamo situaciju da su to djeca koja su sad sedmi ili osmi razred i koja dođu u školu i kad stanu pred tu kartu oni su potpuno izgubljeni, oni više ne znaju gdje bi gledali i što bi gledali“ (M.R.). Na probleme s kartom su se osvrnuli i drugi ispitanici, poput odgovora: „peti razred je poseban problem. Oni se još nisu baš susretali s kartom, koja je i element ocjenjivanja, ali i najznačajnije sredstvo“ (I.F.). Problemi s poučavanjem i usvajanjem kartografskih vještina specifični su za nastavu Geografije te se čini kako su uz izostanak terenske nastave, predstavljali najveću prepreku koju je *online* nastava stavila specifično pred nastavni predmet Geografija. Uz ove izdvojene nastavne sadržaje, često se u intervjuima spominje i kako je bilo „izrazito teško ostvariti više razine znanja, gotovo nemoguće“ (I.F.). Ponovno se i u intervjuu spominje značenje životnog prostora u nastavi Geografije kada se govori o zahtjevnim nastavnim sadržajima: „(Zahtjevni su bili) oni (nastavni sadržaji) koji su povezani uz nastavu vani, bilo reljef, bilo klima, sve ono što možemo izaći van u park i opipat, ponjušit, pogledat, dodirnut, tu je manjak (*online* nastave)“ (A.M.). Treba naglasiti i da je jedan ispitanik intervjuja, za svoju nastavu, naveo kako je 'doskočio' problemu s geografskom kartom, koristeći *online* karte 'u stvarnom vremenu', na kojima se svima pojavljuje oznaka koju on ili učenici u tom trenutku označe.

4.2.9. Utjecaj *online* nastave na nastavne medije, sredstva i pomagala

Ispitanici su zatim govorili o utjecaju *online* nastave na korištenje nastavnih medija, sredstava i pomagala. Odgovori u intervjuu slični su onima u anketi te se najčešće odnose na korištenje digitalnih inačica, poput odgovora: „Karte nisu u fizičkom obliku, nego digitalne. Vidljiv je nedostatak terenske nastave. Udžbenik je ostao glavni, ali češće se koriste digitalni udžbenici, koji su sadržajno obogaćeni, što je prednost“ (I.F.). Jedan od ispitanika intervjuja izjavljuje kako je, kao pokušaj motivacije za usvajanje i razvoj kartografskih vještina, dozvoljeno korištenje karte „tijekom ispita, pa sam razmišljala ako će vježbati za ispit, da bi se mogli snaći na ispitu s tom kartom, onda će ipak raditi tu kartu“ (A.M.). Kao primjer digitalizacije nastavnih sredstava može se izdvojiti i odgovor: „Naučili su više koristiti možda Google Maps, kako zapravo pronaći ono što žele, točno upisati pojam, izračunati udaljenosti itd.“ (M.R.). Neki od ispitanika intervjuja nisu samo prihvatili izostanak terenske nastave, pa su pokušavali sa 'samostalnim terenskim radom učenika', npr. „otići do najbliže tekućice“ (A.M.) ili digitalnim obilascima uz pomoć Google Earth alata, gdje su učenici „posjetili Egipat, Amazonsku prašumu, itd.“ (M.R.). Ispitanici su se također osvrnuli na nemogućnost korištenja dvaju medija istovremeno, ali se svi slažu kako je to problem za koji su pronalazili rješenja, poput odgovora: „Primijeti se kad se radi prezentacija, sad bi mi bilo super da mogu napraviti ovo, otići do karte i pokazati, međutim onda sam razmišljao na koji drugi način to napraviti“ (F.D.).

4.2.10. Negativni utjecaji *online* nastave

Iduće pitanje u intervjuu odnosilo se na negativne utjecaje *online* nastave na nastavu Geografije. Ispitanici u intervjuu većinom su navodili odgovore koji se najčešće pojavljuju u anketi, a to su problemi s geografskom kartom, vrednovanje, neozbiljnost učenika, izostanak kontakta, itd. (tab. 5). Tako se po tom pitanju mogu izdvojiti pojedini odgovori iz intervjuja: „Nemotiviranost i neaktivnost (učenika u *online* nastavi) je neusporediva s nastavom u učionici“ (I.F.), zatim da je negativan utjecaj „to što se ne može imati direktan uvid u sam rad pojedinog učenika ... oni nemaju intrinzičnu motivaciju, to je onaj najveći negativni utjecaj, a onda u skladu s tim kontinuitet u radu“ (A.M.). Pojedini ispitanici u intervjuu i dalje vide nedostatke *online* nastave u sadašnjoj nastavi, poput odgovora: „Definitivno najveća mana je da su učenici ostali uskraćeni za jako veliki broj geografskih vještina koje su trebali usvojiti, a te vještine zapravo se nadovezuju jedna na drugu i naravno da onda dolazi do toga da ja sad vidim te generacije koje imaju rupe u znanju i sada nemam načina to pokrpat“ (M.R.). Nastavnici u intervjuu ovako su opisali nedostatak kontakta kao

negativan utjecaj *online* nastave: „Znamo najbolje kad uđemo u razred kakva je atmosfera, kako ćemo danas raditi, koliko njih danas će bit spremno nešto napraviti, koliko neće ... prilagođavamo se u trenutku, kada je *online* nastava, toga nema“ (M.R.). „Važno je stvaranje nekakve veze između učenika i nastavnika ... nije sve ni u predavanju, nego u nekakvom nastupu, povjerenje, ugodnost rada, mislim da se i to gubi (u *online* nastavi)“ (F.D.).

4.2.11. Pozitivni utjecaji *online* nastave

Nakon negativnih utjecaja, ispitanici intervjua naveli su i neke pozitivne utjecaje *online* nastave na nastavu Geografije. Svi ispitanici navode kako postoji velik potencijal u pozitivnim utjecajima te njihovoj primjeni u budućnosti. Kao i kod negativnih utjecaja, odgovori i na ovo pitanje poklapaju se sa najčešćim odgovorima u anketi, a to su digitalizacija i razvoj IKT kompetencija, kvizovi, nove metode i načini poučavanja, itd. (tab. 6). Tako ispitanici navode kako se „dobila šira slika o korištenju IKT-a, proširio se pogled na načine vrednovanja“ (I.F.). Navodi se i kako je važno „saznanje da može na neki drugi način, pa potencijal toga, koji se još treba istražiti“ (F.D.). Kao ostali pozitivni utjecaji spominjali su se neki digitalni alati poput Microsoft Teamsa, koji su poboljšali komunikaciju te omogućili stalnu dostupnost sadržaja učenicima.

4.2.12. Povezivanje *online* nastave s nastavom u učionici

Na kraju intervjua, nastavnici su još naveli koje dijelove *online* nastave jesu ili bi htjeli implementirati u nastavu u učionici. Ovi odgovori također su slični odgovorima iz ankete, ali naravno i nabrojanim pozitivnim utjecajima u prethodnom pitanju. Jedan od ispitanika navodi: „Iz svega, i lošeg i dobrog treba izvući i zadržati ono dobro, ta digitalija je budućnost, ne, to je sadašnjost i od nje ne treba bježati“ (A.M.). Tako se najčešće u intervjuu navodi uključivanje digitalnih alata, poput Microsoft Teamsa, koji omogućava dodatnu komunikaciju i dijeljenje materijala u redovitoj nastavi u učionici. Zatim se izdvajaju kvizovi, kao kratke provjere znanja, najčešće u svrhu formativnog vrednovanja, ali ponekad i ocjenjivanja. Ponovno je, kao i u prethodnom pitanju, istaknut potencijal *online* dijela nastave, kao npr. u odgovoru: „Mislim da jedno s drugim (*online* nastava i nastava u učionici) može jako dobro raditi, kada bi bilo da se *online* ponude nekakvi materijali, kojima će se učenici upoznat s onim o čemu će se raditi na nastavi“ (F.D.).

5. Rasprava

S obzirom da do sada nema istraživanja *online* nastave specifičnih za nastavni predmet Geografija u Hrvatskoj te postoje tek pojedina strana istraživanja, svi rezultati ovoga istraživanja ne mogu se usporediti sa dosadašnjima. Tako će se pojedini rezultati ovoga istraživanja usporediti sa istraživanjima *online* nastave općenito, odnosno mišljenima učitelja i nastavnika, ali i učenika. Rezultati će se usporediti po kategorijama prema kojima su u ovome istraživanju istraženi te prikazani, a to su: zadovoljstvo *online* nastavom, preduvjeti za održavanje nastave *online*, zahtjevnost nastave, interes učenika, kompetencije nastavnika te vlastita nastava.

Čak 169 od 170 nastavnika Geografije u ovome istraživanju navelo je kako nastavu u učionici smatra kvalitetnijim oblikom od *online* nastave. Takvi rezultati poklapaju se sa ispitivanjem učitelja koje je proveo NCVVO (2020.). Iz ovakvih rezultata jasno je kako većina učitelja i nastavnika, pa tako i nastavnici Geografije, ne smatra *online* nastavu kvalitetnim oblikom poučavanja, barem u ovom trenutku. Vidljiva je značajna razlika u usporedbi kvalitete ova dva oblika nastave između nastavnika i učenika. To je vidljivo u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.), u kojemu 52 % učenika *online* nastavu smatra manje kvalitetnim oblikom, 15 % ju smatra kvalitetnijom, dok 33 % učenika smatra kako su oba oblika podjednako kvalitetna. Moguće je razlog takvom razilaženju u mišljenju tražiti u omjeru usvojenog i pokazanog znanja te ocjena u uvjetima *online* nastave. Naime, nastavnici često navode kako su učenici pokazali znatno manje znanja u uvjetima *online* nastave, dok s druge strane također navode kako su se njihove ocjene nerealno poboljšale. Također, u ovome istraživanju, ali i u drugim istraživanjima, nastavnici su izjavili kako puno više vremena provode u pripremi *online* nastave, nego li u pripremi nastave u učionici, dok istraživanja pokazuju da učenici u učenju provode manje ili jednako vremena u uvjetima *online* nastave kao i u nastavi u učionici. Ova dva pitanja, mogući su razlozi u ovakvome razilaženju mišljenja između nastavnika i učenika. Prijelazom na *online* nastavu zadovoljno je bilo svega jedna četvrtina nastavnika i nastavnica Geografije u ovome istraživanju, dok je nešto više od pola njih bilo nezadovoljno. Slična situacija vidljiva je i kod učenika u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.), u kojemu se navodi da rezultati pokazuju inicijalne poteškoće sa prilagodbom zahtjeva koje su vidljive na svim razinama obrazovanja, ali se također navodi da je prilagodba provedena na razini koju učenici smatraju prihvatljivom. Jasno je da je na zadovoljstvo prelaskom na *online* nastavu, i nastavnika i učenika, uvelike

utjecala situacija u kojoj i zbog koje se taj prijelaz odvio, moglo bi se reći pod prisilom situacije, bez prave pripreme. Čak 169 od 170 nastavnika Geografija u ovome istraživanju navelo je kako je mijenjalo svoj pristup poučavanju nastavnog predmeta Geografija prelaskom na *online* nastavu. Takav odgovor pružili su i nastavnici Geografije u tri njemačke savezne države u istraživanju Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.) u kojemu su nastavnici izjavili kako su promjene u njihovom pristupu poučavanju bile vrlo značajne. Ovakvi odgovori su razumljivi za *online* nastavu općenito, ali i specifično za nastavu Geografije, kada se uzmu u obzir specifičnosti nastavnog predmeta Geografija, poput geografskih metoda te nastavnih sredstava i pomagala specifičnih za nastavni predmet Geografija, među kojima se treba posebno istaknuti važnost terenske nastave te geografske karte za nastavni predmet. Ova dva ključna aspekta morala su biti djelomično izostavljena iz nastavnog procesa, odnosno njihovo korištenje moralo se prilagoditi, ali je i dalje bilo na razini ispod zadovoljavajuće za standarde nastavnog predmeta u nastavi u učionici.

Kada se govori o preduvjetima za *online* nastavu bilo kojeg predmeta, nastavnici Geografije nisu bili izuzeti problema koje je pred sve sudionike obrazovnog procesa stavila pandemija. Svi nastavnici Geografije u ovome istraživanju naveli su kako su u uvjetima *online* nastave imali odgovarajuće preduvjete za provedbu *online* nastave, što predstavlja jedan 'izbjegnuti' problem, s obzirom da je u istraživanju NCVVO-a (2020.) to izjavilo 80 % svih nastavnika koji su sudjelovali u istraživanju. No čak 64 % nastavnika i nastavnica Geografije u ovome istraživanju navodi kako je imalo poteškoća s internetskom vezom, što se poklapa s izjavama maturanata u ispitivanju NCVVO-a (2020.), prema kojem je 60 % maturanata imalo određenih poteškoća s internetom. Problem stabilnosti internetskih veza česta je tema kada se govori o *online* nastavi, pa su tako o tom problemu govorili i ispitanici u intervjuu provedenom u svrhe ovoga istraživanja, u kojem su neki od njih naveli i kako je to bio najveći problem za sve, i učenika i nastavnike općenito. Više od pola (53 %) nastavnika Geografije u ovome istraživanju bilo je zadovoljno 'pruženom/ponuđenom podrškom za *online* nastavu', dok je 15 % ispitanika bilo nezadovoljno istom, što se razlikuje od ispitivanja MZO-a (2020.), u kojemu je 82 % učitelja, nastavnika i stručnih suradnika navelo kako je zadovoljno podrškom, dok je približno isti postotak kao i u ovome istraživanju (18 %) nezadovoljan podrškom. Treba uzeti u obzir da je postotak nezadovoljnih približno isti, ali u ovome istraživanju dio nastavnika odlučio se za kategoriju 'niti zadovoljan niti nezadovoljan'. Gotovo tri četvrtine nastavnika Geografije u ovome istraživanju navodi kako je koristilo pripremljene materijale u svojoj nastavi, a nešto više od pola ispitanika je

'zadovoljno' pripremljenim materijalima. Taj postotak zadovoljnih je nešto viši u istraživanju MZO-a (2020.) u kojemu 72-91 % (ovisno o kojim materijalima se radi) učitelja i nastavnika navodi kako su im pripremljeni materijali bili korisni. Treba uzeti u obzir da u ovome istraživanju 11 % ispitanika 'nije zadovoljno' materijalima, dok ih 36 % 'ne može procijeniti'. Prema odgovorima ispitanika u intervjuu, jedno objašnjenje različitih razina zadovoljstva može biti to da su nastavnici bili zadovoljni što postoje pripremljeni materijali te iz toga proizlazi zadovoljstvo, ali dosta njih smatra kako su materijali trebali i mogli biti kvalitetniji te da ih je možda trebalo biti i više. Takvo mišljenje dijele i nastavnici Geografije u istraživanju Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.), u kojemu se ističe da su veću podršku i više materijala posebice tražili mlađi i neiskusniji nastavnici.

Velika većina (93 %) nastavnika Geografije u ovome istraživanju smatra kako je *online* nastava zahtjevna (za pripremanje i provođenje), što se poklapa i s mišljenjem učitelja iz istraživanja NCVVO-a (2020.) u kojemu je 90 % učitelja izjavilo „da je nastava na daljinu od njih iziskivala veliki napor i trud te je za njih predstavljala dodatni izvor stresa“ (NCVVO, 2020, 4). „Utvrđenja činjenica je da *online* poučavanje zahtjeva više vremena i truda nego kontaktno“ (Kearsley i Blomeyer, 2004, 50), a s time se slaže i dvije trećine (67 %) nastavnika Geografije u ovome istraživanju. Da je *online* nastava zahtjevnija smatraju i učenici u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.), prema kojemu učenici za kategorije 'za izvršenje zadataka potrebno je puno truda' te 'dobiva se puno zadataka koji se moraju izvršiti u malo vremena' smatraju da se više odnosi na nastavu na daljinu, koju općenito smatraju zahtjevnijom. To se poklapa i s viđenjem učenika u istraživanju NCVVO-a (2020.), u kojemu je 75 % maturanata izjavilo da je nastava na daljinu od njih iziskivala više napora nego li uobičajena nastava. Iako se u istraživanju Runtić i Kavelj (2020.) navodi kako čak 70 % učenika manje vremena (broj sunčanih sati) provodi u učenju u uvjetima *online* nastave, nego li u nastavi u učionici, treba uzeti u obzir sveukupni doživljaj učenika, koji govori kako je i njima *online* nastava zahtjevniji oblik. U svim istraživanjima vidljivo je kako i nastavnici i učenici za *online* nastavu misle da je zahtjevniji oblik te se može zaključiti da je, barem u ovome trenutku, *online* nastava zahtjevnija za 'obje strane' u procesu učenja i poučavanja, odnosno i za nastavnike i za učenike. No, kada se govori o zahtjevnosti *online* nastave, u obzir treba uzeti i preduvjete koji su potrebni za kvalitetno održavanje takvog oblika nastave. Tako se u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.) za učenike navodi: „Znanstveni dokazi sugeriraju kako su nužni preduvjeti za uspješnu prilagodbu i provedbu nastave na daljinu učenička sposobnost za samoregulaciju, samoinicijativu i disciplinu, kao

i unutarnja motivacija.“ (Kearsley, 2020; Schott i dr., 2003 prema Ristić Dedić i Jokić, 2020, 241). „Postoji mogućnost da su učenici nastavu na daljinu doživjeli kao zahtjevniju i sa više obaveza, zbog pomanjkanja ovih preduvjeta.“ (Ristić Dedić i Jokić, 2020, 241). S druge strane, prema rezultatima ovoga istraživanja, vidljivo je kako ni nastavnici Geografije u ovome istraživanju ne ispunjavaju potrebne preduvjete za kvalitetno održavanje *online* nastave prema Kearsley i Blomeyer (2004.). Spomenuti rezultati također su uspoređeni s navedenim radom u sljedećim dijelovima rasprave posvećenim preduvjetima za održavanje nastave *online*. Ove spoznaje ukazuju kako je i manjak navedenih preduvjeta mogao utjecati na zahtjevnost *online* nastave i kod nastavnika i kod učenika, a uz to se, naravno, u obzir mora uzeti i cjelokupna situacija u kojoj se sama *online* nastava odvijala, o čemu je već bilo riječi.

Velika većina (92 %) nastavnika i nastavnica Geografije u ovome istraživanju smatra da je po pitanju zainteresiranosti učenika nastava u učionici kvalitetniji oblik od *online* nastave. Neka objašnjenja ovakvog mišljenja ponudili su ispitanici u intervjuu, koji su najviše ukazivali na probleme motiviranja i poticanja učenika na rad od strane nastavnika, što je u učionici normalan dio nastavnog procesa, dok je u *online* nastavi, prema ispitanicima u ovome istraživanju, gotovo pa neizvedivo. Nešto drugačije mišljenje pokazali su učenici u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.) u kojemu je nešto manje od pola učenika (45 %) odabralo nastavu u učionici kao oblik poučavanja u kojemu se sadržaj predmeta prezentira na interesantan način, dok nešto manje od trećine (30 %) učenika smatra oba oblika poučavanja jednaka po tom pitanju, a jedna četvrtina učenika (25 %) to povezuje s *online* nastavom. Teško je zaključiti radi li se ovdje o razilaženju mišljenja između nastavnika i učenika ili Geografije i ostalih predmeta te su za takve zaključke potrebna daljnja istraživanja. No svakako treba spomenuti da je Geografija prelaskom na *online* nastavu izgubila neke 'jake adute' u zainteresiranosti učenika za predmet, posebice sve oblike rada na terenu, bili oni terenski nastavni sat, jednodnevna ili višednevna terenska nastava, zatim metodu demonstracije, koja se u radu često navodi kao izrazito značajna, poglavito u osnovnoj školi, itd.

Među preduvjetima za održavanje nastave *online* treba istaknuti kako je 86 % nastavnika Geografije u ovome istraživanju navelo kako prije pandemije COVID-19 nije imalo iskustva u poučavanju *online*, dok je 14 % ispitanika imalo takvo iskustvo. Prema Kearsley i Blomeyer (2004.), to predstavlja jedan od glavnih preduvjeta održavanju kvalitetne *online*

nastave jer „učitelji bi trebali imati iskustva iz prve ruke kao *online* učitelji, kako bi razumjeli kako biti učinkovit u *online* okruženju“ (Kearsley i Blomeyer, 2004, 49), a prema istim autorima taj „preduvjet se najlakše zadovolji pružanjem obuka putem *online* tečaja pomoću alata i sustava koje će učitelji koristiti kada budu predavali“ (Kearsley i Blomeyer, 2004, 49). S time se slaže i većina nastavnika Geografije u ovome istraživanju (92 %), koja smatra kako bi im prijašnje iskustvo u poučavanju *online* pomoglo, a 76 % ispitanika također smatra kako bi im dio obrazovanja posvećen *online* nastavi pomogao u ovoj situaciji. Na pitanje u ovome istraživanju: „Jeste li u stanju provoditi nekoliko sati dnevno sjedeći ispred računala?“, u ovom slučaju značajnih, 17 % nastavnika i nastavnica Geografije u ovome istraživanju odgovorilo je 'Ne', što prema Kearsley i Blomeyer (2004.) predstavlja prepreku u kvalitetnom održavanju nastave *online*. Svega 33 % ispitanika u ovome istraživanju navelo je kako uživa u korištenju digitalnih uređaja, što je također jedan od preduvjeta za *online* poučavanje prema Kearsley i Blomeyer (2004.). Ovakvi rezultati mogu se usporediti i s interesom učenika, koji su u istraživanju Ristić i Dedić (2020.) većinom naveli kako vole koristiti digitalne uređaje te po ovome preduvjetu iskazali veću spremnost za kvalitetnu *online* nastavu. Bitan aspekt *online* nastave, prema Kearsley i Blomeyer (2004.), je i interakcija 'jedan na jedan' s učenikom, za koju je 80 % nastavnika Geografije u ovome istraživanju reklo da u tome uživa. Gotovi svi nastavnici Geografije u ovome istraživanju ispunjavaju preduvjet „biti fleksibilan u pristupu poučavanju“ (Kearsley i Blomeyer, 2004, 49). Kada su priupitani da ocijene svoju fleksibilnost u pristupu poučavanju, 98 % nastavnika Geografije u ovome istraživanju procijenilo je da su fleksibilni u pristupu poučavanju. Nastavnici Geografije u ovome istraživanju većinom se smatraju kompetentnima po pitanju poznavanja IKT-a, odnosno 65 % ispitanika ocijenilo je svoje poznavanje IKT-a sa 'izvrsno' ili 'vrlo dobro', dok ih je 29 % ocijenilo sa 'dobro', a jedan ispitanik sa 'nedovoljno' (tab. 1). Slični rezultati vidljivi su i kod učenika u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.), ali se zato razlikuju od mišljenja učenika u istraživanju Runtić i Kavelj (2020.), u kojemu se približno 1/3 učenika izjasnila kao samostalna u korištenju IKT-a, što je usporedivo s kategorijama 'izvrsno, vrlo dobro i dobro' u ovome istraživanju. S druge strane, 68 % učenika u istraživanju Runtić i Kavelj (2020.) treba pomoć drugih ukućana, što je usporedivo s kategorijom 'nedovoljno' u ovome istraživanju i predstavlja prepreku kvalitetnom održavanju nastave *online*. U ovome istraživanju 169 od 170 nastavnika Geografije smatra se kompetentnima za izvođenje *online* nastave (tab. 2), što se razlikuje od mišljenja učitelja i nastavnika u istraživanju MZO-a (2020.) u kojemu 82 % učitelja i nastavnika smatra kako može samostalno izvoditi nastavu *online*. Iz prikazane samoprocjene nastavnika te rezultata

koji prikazuju potrebne preduvjete za održavanje kvalitetne *online* nastave, vidljivo je kako postoji razlika u samoj mogućnosti održavanja *online* nastave, koja je morala biti dostatna u istraživanoj situaciji, i kvalitetnom održavanju *online* nastave.

Kada se govori o samome izvođenju nastave *online*, 86 % nastavnika Geografije u ovome istraživanju održavalo je '*online* predavanja uživo', što je značajno veći postotak, kada se usporedi s istraživanjem NCVVO-a (2020.), u kojem se navodi kako je samo trećina nastavnika koji su sudjelovali u istraživanju održavalo 'uživo *online* nastavu'. Potencijalan razlog ovakve razlike možda se može pronaći u izjavi jednoga od ispitanika intervjuja u ovome istraživanju: „S obzirom da je geografija specifična znanost, koja nije kao neki predmeti za koje vi možete učeniku dati zadatke i reći riješi to za sutra, on napiše i pošalje ... za geografiju je jako važno učenje u svakodnevnicu i u stvarnom životu, u onoj zbilji koja se oko nas zbiva svaki dan i zapravo nemoguće je učenicima, neovisno o digitalnim pomagalima, predočiti neka znanja geografije koja mi u učionici njima svakako možemo predočiti“. Ova izjava govori o važnosti nastave u učionici za nastavni predmet Geografija, ali također ističe da je i samo '*online* predavanje uživo' značajno za usvajanje određenih geografskih znanja i vještina. Drugo objašnjenje ovakvih razlika može se tražiti u razdoblju provođenja istraživanja NCVVO-a, koje se odvijalo u početnoj fazi *online* nastave, kada većina nastavnika nije koristila '*online* predavanja uživo'. Rezultati ovoga istraživanja pokazali su kako je većina nastavnika i nastavnica Geografije u ovome istraživanju zadovoljna svojim provođenjem nastave *online*. Njih 77 % je zadovoljno, dok je 6 % nezadovoljno te 17 % ne može procijeniti. Takvi rezultati donekle se razlikuju od ispitivanja MZO-a (2020.) u kojemu je 95-97 % nastavnika bilo zadovoljno svojim izvođenjem nastave. Razloge ovakvih razlika ponovno treba tražiti u specifičnostima nastavnog predmeta Geografija, o kojima je već više puta bilo riječi. Ovakvi rezultati razlikuju se od zadovoljstva učenika *online* nastavom općenito u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.), gdje se navodi kako je svega 41 % učenika bilo zadovoljno, dok ih je 30 % nezadovoljno te 29 % niti zadovoljno niti nezadovoljno. Razilaženja u odgovorima učenika i nastavnika možda se mogu objasniti na način da su nastavnici, svjesni situacije i zahtjevnosti pripremanja *online* nastave, bili zadovoljni da se nastava održavala i znali su da nisu mogli značajno popraviti situaciju. S druge strane, učenici su se, u istraživanjima u kojima se ispitivalo njihovo mišljenje, najviše fokusirali na povećanu samostalnost u radu te broj i obujam samostalnih zadataka, koji im nisu bili privlačni te im je to umanjilo zadovoljstvo samom *online* nastavom. Aktivnost učenika nastavnici Geografije u ovome istraživanju opisali su većinom

tako da su 'učenici aktivni uz poticaj' (74 %), a manje da su 'učenici samostalno aktivni' (13 %) te da 'učenici nisu aktivni' (14 %), a 98 % nastavnika smatra da su učenici aktivniji u nastavi u učionici, nego u uvjetima *online* nastave. To se razlikuje od mišljenja učitelja i nastavnika u istraživanju MZO-a (2020.), u kojemu, u početku, 58 % ispitanika smatra da su učenici aktivniji u nastavi u učionici, dok nakon završene godine to smatra 70 % sudionika, što znači da i dalje značajnih 30 % smatra *online* nastavu kvalitetnijim oblikom po tom pitanju, dok je u ovome istraživanju to svega 2 % nastavnika Geografije. Moguće je da ovakvi odgovori proizlaze iz razlike u održavanju '*online* nastave uživo', koju su prema rezultatima, nastavnici Geografije koristili značajno više od općeg prosjeka te su tako dobili uvid u učeničku (ne)aktivnost na samome satu, dok se u drugom slučaju, poslani odgovor na zadani zadatak, od strane učenika, može tumačiti kao aktivnost. Kao i za aktivnost učenika, za izvršavanje obaveza učenika velika većina nastavnika Geografije (93 %) smatra da je kvalitetnija nastava u učionici od *online* nastave. Ovakvi rezultati mogu se povezati sa mišljenjem učenika prikazanom u istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2020.) u kojemu se navodi kako učenici više povezuju npr. 'davanje jasnih uputa od strane nastavnika' s nastavom u učionici, nego li sa *online* nastavom. Iz ovakvih rezultata vidljivo je da je u odvijanju nastave *online* češće dolazilo do grešaka u komunikaciji za što se može 'kriviti' izostanak neverbalne komunikacije i trenutne povratne informacije, a takav odgovor potvrđuju i ispitanici intervju u ovome istraživanju.

Najizazovnije nastavne jedinice, teme i sadržaji koje su nastavnici Geografije naveli u ovome istraživanju mogu se usporediti jedino s mišljenjem nastavnika i nastavnica Geografije u nekome drugom istraživanju. Trenutno je jedino takvo istraživanje za *online* nastavu Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.), u kojemu se kao najizazovniji za poučavanje navode kartografske vještine, što se poklapa i s ovim istraživanjem te globalizacija, koju nastavnici Geografije u ovome istraživanju nisu spominjali. Zanimljivo je kako su i u istraživanju Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.), nastavnici kao objašnjenje odgovora ponudili slične razloge kao i nastavnici Geografije u ovome istraživanju, a to su „intensive support and intensive exchange in the classroom“ (intenzivna podrška i intenzivna razmjena u učionici) (Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke, 2020, 231) koje se mogu povezati s objašnjenjima u ovome istraživanju: nedostatak kontakta i trenutne povratne informacije u *online* nastavi.

Kao i kod nastavnih jedinica, tema i sadržaja, promjene u korištenju nastavnih medija, sredstava i pomagala koja su specifična za nastavu Geografije mogu se usporediti samo s istraživanjima specifičnim za nastavu Geografije. Najčešći odgovor nastavnika Geografije u ovome istraživanju, vezan uz nastavne medije, sredstva i pomagala, je problem nemogućnosti održavanja terenske nastave. Takvo mišljenje dijele i nastavnici Geografije u istraživanju Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.). Nakon terenske nastave, najčešći odgovor nastavnika Geografije u ovome istraživanju, vezan uz nastavne medije, sredstva i pomagala, bio je 'češće korištenje udžbenika', a razlozi su najčešće zato što je predstavljao ujednačenost kod svih učenika, odnosno svi učenici imali su isti udžbenik. Iste odgovore dali su i nastavnici Geografije u istraživanju Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.), u kojemu se također navodi da se udžbenik češće koristio kao nastavno sredstvo dostupno svim učenicima. Osim češćeg korištenja udžbenika, također se u oba istraživanja navodi i korištenje 'digitalnih inačica' nastavnih medija kao razlika u odnosu na nastavu u učionici.

Zanimljivo je kako je jedan od glavnih negativnih utjecaja *online* nastave, koji su navodili ispitanici u ovome istraživanju, 'slabije usvajanje sadržaja', dok učenici u istraživanju Runtić i Kavelj (2020.) navode 'poteškoće u razumijevanju nastavnih sadržaja' kao jedan od glavnih nedostataka *online* nastave, a učenici u istraživanju Ristić Dedić (2020.) također navode 'potrebu svladavanja sadržaja koje ne razumiju' kao jedan od glavnih nedostataka *online* nastave. Ovakvi rezultati ukazuju na svijest nastavnika, ali i učenika, o slabostima *online* nastave za poučavanje i usvajanja novih nastavnih sadržaja. Također je vidljivo kako i nastavnici Geografije u ovome istraživanju, a i učenici u istraživanju Ristić Dedić (2020.) te maturanti u ispitivanju NCVVO-a (2020.) smatraju kako je 'izostanak kontakta i prave interakcije' jedan od glavnih negativnih utjecaja *online* nastave. Nastavnici Geografije u ovome istraživanju osvrnuli su se i na 'cjelodnevni rad' te njegov 'utjecaj na zdravlje' kao negativne posljedice *online* nastave. Kada se osvrću na ovo pitanje, Kearsley i Blomeyer (2004.) u svome radu o pripremanju nastavnika za *online* poučavanje navode kako se „povećana razina truda (napora) treba odraziti na nastavna opterećenja i vjerojatno financijski poticaj. Izgaranje (*burnout*) u *online* nastavi vjerojatno će biti veća briga zbog dodatnog opterećenja“ (Kearsley i Blomeyer, 2004, 50), a rezultati pokazuju, kako su se nastavnici Geografije u ovome istraživanju s takvim stavom povezali.

Nastavnici Geografije u ovome istraživanju naveli su digitalne alate te kvizove kao jedne od glavnih pozitivnih strana *online* nastave, a iste aspekte, s najčešćim brojem navođenja uz 'zabavniju i zanimljivu nastavu', naveli su i učenici u istraživanju Runtić i Kavelj (2020.).

Digitalizaciju u nastavi su, kao najčešći pozitivni utjecaj, naveli i nastavnici Geografije u tri njemačke savezne države u istraživanju Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.). Odgovor koji se također, kao pozitivan utjecaj, poklapa u oba istraživanja jest i 'komunikacija', odnosno njeno usavršavanje i poboljšanje. Zanimljivo je kako se u ovome istraživanju kao pozitivna strana *online* nastave navodi i 'samostalnost učenika', dok s druge strane, kao jednu od negativnih strana *online* nastave u istraživanju Ristić Dedić (2020.), učenici navode „osjećaj pritiska na sebe samog/samu kako bih ostvario/la svoje ciljeve u ovoj školskoj godini“ te „zahtjevi samostalnog učenja i rada“ (Ristić Dedić, 2020, 5). No, treba uzeti u obzir da su u istome istraživanju (Ristić Dedić, 2020) učenici kao pozitivnu stranu *online* nastave naveli samostalnost u radu, misleći pritom na vlastitu organizaciju učenja. U kontekstu samostalnosti učenika u *online* nastavi treba spomenuti i istraživanje Bulić i Kostović Vranješ (2019.) u kojemu se navodi kako je „e-učenje“ pozitivno utjecalo na razvoj samoodgovornosti učenika za rješavanje zadataka i učenje, što se poklapa s mišljenjem nastavnika Geografije u ovome istraživanju. Također treba spomenuti i odgovor 'uključivanje povučenih učenika', koji iako ima samo tri navođenja u odgovorima, svaki put je pri navođenju i objašnjen te pokazuje da je češća komunikacija s takvim učenicima te 'prilika da se pokažu', uvelike pridonijela njihovom uključivanju te poboljšanju u njihovom uspjehu i radu. Takve slučajeve na slične načine opisali su i pojedini sudionici intervjua. Tu prednost naveli su i nastavnici Geografije u istraživanju Bagoly-Simo, Hartmann i Reinke (2020.), koji također smatraju kako bi digitalno obrazovanje moglo pridonijeti i obrazovanju marginalnih skupina. Ovakvi odgovori ukazuju na potencijal koji imaju kombiniranje određenih dijelova *online* nastave s nastavom u učionici za veće uključivanje 'povučenih' i manje aktivnih učenika u nastavni proces. Također, odgovori 'individualizacija, nove metode i načini poučavanja te istraživanje *online* izvora podataka' iz ovoga istraživanja poklapaju se s razlozima 'zašto bi netko želio poučavati *online*' koje navode Kearsley i Blomeyer (2004.). Posljednje pitanje u ovome istraživanju odnosilo se na aspekte *online* nastave, koje su nastavnici Geografije spremni primijeniti u sadašnjem i budućem radu. Kako niti jedno istraživanje do sada nije to ispitalo, ovi rezultati trenutno se nemaju s čime usporediti. Možda će najbolju usporedbu pružiti vrijeme, koje će pokazati imaju li ti odgovori vrijednost u primjeni u praksi.

6. Zaključak

Prema glavnom istraživačkom cilju, u radu je opisana i prikazana perspektiva nastavnika Geografije o *online* nastavi Geografije u školskim godinama 2019./2020. i 2020./2021. Prema zadatcima istraživanja, u radu su prikazana mišljenja nastavnika Geografije o njihovom zadovoljstvu *online* nastavom općenito, preduvjetima za održavanje nastave *online*, komunikaciji u uvjetima *online* nastave, zahtjevnosti *online* nastave, interesu učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima *online* nastave, kompetencijama nastavnika za održavanja nastave Geografije *online*, vlastitoj nastavi, najizazovnijim nastavnim sadržajima u okviru *online* nastave, korištenju nastavnih medija, sredstava i pomagala u *online* nastavi, pozitivnim i negativnim utjecajima *online* nastave te aspektima *online* nastave primjenjivim u nastavi u učionici. Tako je istraživanje pokazalo da nastavnici Geografije smatraju kako je pandemija COVID-19 imala negativan utjecaj na nastavu Geografije, s gotovo dvije trećine ispitanika koji utjecaj vide kao negativan, a samo jednim ispitanikom koji smatra kako je utjecaj bio pozitivan (sl. 2). Time je potvrđena prva hipoteza, koja je glasila: nastavnici Geografije smatraju da je *online* nastava imala negativan učinak na nastavu Geografije. U gotovo stopostotnom omjeru potvrđena je i druga hipoteza: nastavnici Geografije smatraju da je *online* nastava Geografije manje kvalitetna od nastave u učionici. Čak 169 od 170 ispitanika u istraživanju slaže se s tom tvrdnjom, dok samo jedan ispitanik *online* nastavu vidi kao kvalitetniji oblik nastave Geografije. Istraživanje je pokazalo da su nastavnici Geografije većinom bili nezadovoljni prijelazom na *online* nastavu, što je razumljivo, s obzirom na situaciju u kojoj se sami prijelaz odvijao. Samim prijelazom na drugi oblik poučavanja došlo je do brojnih promjena te je 169 od 170 nastavnika Geografije u ovome istraživanju na nekoj razini mijenjalo svoj pristup poučavanju. Prijelazom na *online* nastavu mijenjali su se i preduvjeti za održavanje nastave. S obzirom na način na koji se prijelaz odvio, naglo i bez velike pripreme, ne čudi da su određeni preduvjeti ostali neostvareni. U istraživanju su ispitani preduvjeti potrebni za samo održavanje nastave *online*, ali i preduvjeti za kvalitetno održavanje *online* nastave. Preduvjet za samo održavanje ispunjava većina nastavnika Geografije u ovome istraživanju, poput toga da svi ispitanici imaju uređaj potreban za održavanje nastave. No, problemi koji su zahvatili cjelokupno obrazovanje nisu zaobišli ni nastavu Geografije, poput problema sa internetskim vezama. Prilikom ispitivanja preduvjeta za kvalitetno održavanje *online* nastave koje postavljaju Kearsley i Blomeyer (2004.), vidljivi su slabiji rezultati od onih za samo održavanje *online* nastave. Ovakvo stanje dobro opisuje izjava jednoga ispitanika u intervjuu: „Nastava se preko noći preselila u

virtualnu učionicu, a nitko od dionika nije bio kvalitetno pripremljen niti je imao nužne kompetencije za takav oblik nastave“ (N.P.). Tako je svega 14 % ispitanika imalo neko iskustvo u poučavanju *online*, a velika većina nastavnika Geografije u ovome istraživanju smatra kako bi im to iskustvo pomoglo u danoj situaciji, kao i dio obrazovanja posvećen takvom obliku poučavanja. Dio ispitanika također ne ispunjava određene preduvjete, poput mogućnosti dugotrajnog sjedenja ispred računala ili uživanja u korištenju digitalnih uređaja i interakciji 'jedan na jedan' s učenicima. S druge strane, gotovo svi ispitanici procijenili su kako su fleksibilni u poučavanju te time ispunjavaju taj preduvjet. Unatoč takvim rezultatima, samoprocjena kompetentnosti nastavnika Geografije za održavanje nastave *online* pokazuje kako se svi nastavnici, osim jednoga, smatraju kompetentnima na određenoj razini (tab. 1), čime je potvrđena peta hipoteza. U istraživanju ispitalo se i zadovoljstvo nastavnika Geografije komunikacijom u vrijeme *online* nastave. Rezultati pokazuju kako su nastavnici Geografije u ovome istraživanju većinom zadovoljni komunikacijom u uvjetima *online* nastave (sl. 7), ali ju i dalje većina smatra manje uspješnom od komunikacije u uvjetima nastave u učionici, a kao glavna negativna strana navode se stalna javljanja učenika u bilo koje doba dana i noći. Velika većina (93 %) nastavnika Geografije u ovome istraživanju smatra kako je *online* nastava zahtjevnija za pripremanje i provođenje, čime je potvrđena četvrta hipoteza, a njih dvije trećine smatra kako je *online* nastava zahtjevnija za pripremanje i provođenje od nastave u učionici (sl. 8). Po pitanju interesa učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima *online* nastave, istraživanje je pokazalo kako je učenike moguće zainteresirati, ali i da je to puno zahtjevnije nego li u nastavi u učionici. Kada se govori o interesu učenika za Geografiju, mora se spomenuti kako je *online* nastava 'oduzela' Geografiji neke 'jake adute' u zainteresiranosti učenika za predmet, posebice sve oblike rada na terenu, bili oni terenski nastavni sat, jednodnevna ili višednevna terenska nastava te metodu demonstracije u nastavi. Velika većina nastavnika također smatra da je po pitanju aktivnosti učenika te njihovog izvršavanja zadataka nastava u učionici kvalitetniji oblik. Nešto više od tri četvrtine nastavnika Geografije u ovome istraživanju zadovoljno je svojim provođenjem nastave *online*, čime je potvrđena i treća hipoteza. Kao najizazovnije sadržaje za razumijevanje i izvedbu *online* nastave Geografije, nastavnici Geografije u ovome istraživanju izdvojili su geografsku kartu i kartografske vještine, zatim reljef i klimu te peti razred u cjelini (tab. 3). Potrebno je istaknuti veliki, negativni, utjecaj koji je *online* nastava imala na najznačajnije nastavno sredstvo u nastavi Geografije, geografsku kartu. Kartografske vještine nisu samo značajne za geografiju u cijelosti, nego predstavljaju i jedan od tri elementa ocjenjivanja u nastavnom predmetu Geografija, te je stoga izrazito otežano

poučavanje i usvajanje kartografskih vještina predstavljalo velike probleme nastavnome predmetu Geografija u *online* nastavi. Osim geografske karte, među istaknutim promjenama koje je *online* nastava donijela u korištenju nastavnih metoda, medija, sredstava i pomagala, u istraživanju se ponovno istaknuo veliki nedostatak izostanka terenske nastave te korištenje digitalnih inačica uobičajenih nastavnih medija, sredstava i pomagala (tab. 4). Kao glavni negativni utjecaji *online* nastave, u istraživanju su, uz dosad navedene probleme s geografskom kartom, istaknuti problemi s vrednovanjem, neozbiljnost i nemotiviranost učenika te veliki značaj izostanka kontakta (tab. 5), koji se mogu povezati s *online* nastavom općenito, a ne samo s Geografijom. Da ipak nije sve crno potvrdila su i brojna navođenja pozitivnih strana *online* nastave (tab. 6), među kojima se svakako ističe digitalizacija u nastavi, prvenstveno razvoj digitalnih kompetencija i kod nastavnika i kod učenika, a zatim 'otkrivanje' velikog broja digitalnih sadržaja. *Online* nastava afirmirala je pojedine alate koji su se pokazali izuzetno korisnima, radilo se o nastavi *online* ili nastavi u učionici. Ti alati predstavljaju najznačajniji aspekt *online* nastave koji su nastavnici spremni primijeniti u sadašnjem i budućem radu (tab. 7). Tako bi se za ovo cijelo iskustvo moglo reći da je ostavilo i poneki pozitivan trag u nastavi Geografije. Iz cjelokupnih rezultata vidljivo je kako je *online* nastava ostavila veliki trag na cjelokupnom sustavu obrazovanja pa tako i na nastavi Geografije. Rezultati pokazuju, da nastavnici Geografije nastavu u učionici smatraju kvalitetnijim oblikom prema svim istraženim kriterijima. Iako se 'digitalno' povezuje s modernim i budućnosti, kada se govori o nastavi, u ovome radu nastavi Geografije, mora se zaključiti kako *online* oblik nastave nema ni približnu kvalitetu nastave u učionici, barem za sada i u nekoj bliskoj budućnosti, te da ništa ne može zamijeniti odnos nastavnika i učenika u učionici.

Literatura i izvori

Bagoly-Simo, P., Hartmann, J., Reinke, V., 2020.: School Geography under COVID-19: Geographical Knowledge in the German Formal Education, *Journal of Economic and Human Geography* 111, 224-238. <https://doi.org/10.1111/tesg.12452>

Bogdandy, B., Tamas, J., Toth, Z., 2020: Digital Transformation in Education during COVID-19: a Case Study, <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9237840> (30. 9. 2021.)

Bulić, M., Kostović Vranješ, V., 2019: Utjecaj e-učenja na samoodgovornost učenika pri izvršavanju domaćih zadaća, *Školski vjesnik* 68 (1), 112-126.

Cohen, L., Manion, L., Morrison, K., 2007: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.

Kearsley, G., Blomeyer, R., 2004: Preparing K—12 Teachers to Teach Online, *Educational Technology* 44 (1), 49–52.

Matas, M., 1998: *Metodika nastave geografije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.

Mulig, L., Rhame, S., 2012: Time requirements in an online teaching environment: How to be more effective and efficient in teaching online, *Journal of Accounting and Finance* 12 (4), 101-109

MZO, 2019: Kurikulum nastavnog predmeta Geografija za osnovne škole i gimnazije, <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnog%20predmeta%20Geografija%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije.pdf> (29. 9. 2021.)

MZO, 2019: Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole,
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Uciti%20kako%20uciti%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf> (29. 9. 2021.)

MZO, 2019: Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole,
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Uporaba%20informatijske%20i%20komunikacijske%20tehnologije%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf> (29. 9. 2021.)

MZO, 2020: Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu,
<https://mzo.gov.hr/vijesti/akcijski-plan-za-provedbu-nastave-na-daljinu-srpanj-2020/3862>
(30. 9. 2021.)

MZO, 2020: Upitnik o izvođenju nastave na daljinu u razdoblju od 16. ožujka 2020. do 26. lipnja 2020., <https://skolazazivot.hr/upitnik-o-izvođenju-nastave-na-daljinu-u-razdoblju-od-16-ozujka-2020-do-26-lipnja-2020-odgovori-ucitelja-nastavnika-i-strucnih-suradnika/> (29. 9. 2021.)

NCVVO, 2020: Ispitivanja o iskustvima i zadovoljstvo nastavom na daljinu. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, <https://www.ncvvo.hr/objava-izvjestaja-o-ispitivanju-nastave-na-daljinu-uskolskoj-godini-2019-20/> (29. 9. 2021.)

Ristić Dedić, Z., 2020: Pilot istraživanje učeničkih potreba i suočavanja s izazovima *online* nastave u ožujku 2020. godine (Preliminarno izvješće), https://www.idi.hr/wp-content/uploads/2020/04/IDIZ-ovi_Vidici-online_nastava_ozujak2020_final.pdf (29. 9. 2021.)

Ristić Dedić, Z., Jokić, B., 2021: Croatian Pupils' Perspectives on Remote Teaching and Learning during the COVID-19 Pandemic, *Društvena istraživanja* 30 (2), 227-247.
<https://doi.org/10.5559/di.30.2.03>

Runtić, B., Kavelj, N., 2020: Iskustva i mišljenja učenika viših razreda osnovne škole o nastavi na daljinu tijekom pandemije bolesti COVID-19, *Acta Iadertina* 17 (2), 149-174.

Vlada Republike Hrvatske, 2020: Odluka o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu. *Narodne novine*, 14. ožujka, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_29_670.html (30. 9. 2021.)

Vrkić Dimić, J., 2013: Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće, *Acta Iadertina* 10 (1), str. 49-60.

Prilozi

1. Popis slika

Sl. 1. Ispitanici prema godinama radnog iskustva u školi.....	9
Sl. 2. Stavovi ispitanika o utjecaju pandemije COVID-19 na nastavu Geografije u Hrvatskoj 2022. godine.....	10
Sl. 3. Zadovoljstvo ispitanika prelaskom na <i>online</i> nastavu Geografije u Hrvatskoj 2022. godine.....	11
Sl. 4. Stavovi ispitanika o promjeni u pristupu poučavanju Geografije u Hrvatskoj 2022. godine.....	12
Sl. 5. Poteškoće sudionika istraživanja s internetskom vezom u urbanim i ne urbanim područjima u Hrvatskoj 2022. godine.....	13
Sl. 6. Zadovoljstvo ispitanika podrškom tijekom <i>online</i> nastave Geografije u Hrvatskoj 2022. godine.....	14
Sl. 7. Zadovoljstvo ispitanika komunikacijom u <i>online</i> uvjetima nastave Geografije u Hrvatskoj 2022. godine.....	15
Sl. 8. Mišljenje ispitanika o zahtjevnosti nastave u učionici i <i>online</i> nastavi Geografije u Hrvatskoj 2022. godine.....	17

2. Popis tablica

Tab. 1. Samoprocjena ispitanika o poznavanju IKT-a.....	18
Tab. 2. Samoprocjena kompetentnosti nastavnika i nastavnica Geografije za održavanje nastave <i>online</i> u Hrvatskoj 2022. godine.....	19
Tab. 3. Najizazovniji sadržaji za razumijevanje i izvedbu <i>online</i> nastave Geografije.....	21

Tab. 4. Korištenje nastavnih medija i pomagala tijekom <i>online</i> nastave Geografije.....	22
Tab. 5. Negativni utjecaji <i>online</i> načina rada na nastavu Geografije.....	24
Tab. 6. Pozitivni utjecaji <i>online</i> načina rada na nastavu Geografije.....	25
Tab. 7. Aspekti <i>online</i> nastave koje su ispitanici spremni primijeniti u sadašnjem i budućem radu.....	26

3. Anketa

1. Unesite Vaše ime
2. Unesite Vaše prezime
3. Odaberite Vaš spol
 - 1) Ženski
 - 2) Muški
4. Radite li u osnovnoj ili srednjoj školi? (Moguće je odabrati i oboje ako radite u obje škole)
 - 1) Osnovna škola
 - 2) Srednja škola
5. U kojoj županiji radite?
6. Odaberite Vaše godine radnog iskustva u školi
 - 1) Manje od godinu dana
 - 2) 1-2 godine
 - 3) 3-5 godina
 - 4) 6-10 godina
 - 5) 11-20 godina
 - 6) 21-30 godina
 - 7) Više od 30 godina
7. U školi u kojoj radite, većina učenika je iz:
 - 1) Urbanog područja
 - 2) Ne urbanog područja

8. Kakav utjecaj je, prema Vašem mišljenju, imala pandemija COVID-19 na nastavu Geografije?

- 1) Isključivo negativan
- 2) Većinski negativan
- 3) Nije imala utjecaja
- 4) Podjednako i negativan i pozitivan
- 5) Većinski pozitivan
- 6) Isključivo pozitivan

9. Koliko ste u početku bili zadovoljni provedenim prijelazom na online oblik nastave?

- 1) Jako nezadovoljan
- 2) Nezadovoljan
- 3) Ne mogu procijeniti
- 4) Zadovoljan
- 5) Jako zadovoljan

10. Koliko ste mijenjali svoj pristup poučavanju prelaskom na online nastavu?

- 1) U potpunosti se promijenio
- 2) Izrazito se promijenio
- 3) Donekle se promijenio
- 4) Ostao je isti

11. Kada biste usporedili online nastavu i nastavu u učionici predmeta Geografije, za koji biste oblik rekli da je kvalitetnija?

- 1) Online nastava
- 2) Nastava u učionici

12. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Općenito' možete to napisati ovdje

13. Jeste li, u uvjetima online nastave, nastavu održavali iz vlastitog radnog prostora/doma ili iz škole?

- 1) Iz vlastitog radnog prostora/doma
- 2) Iz škole

14. Jeste li u uvjetima online nastave imali pristup računalu (ili nekom drugom uređaju podobnom za obavljanje zadataka)?

- 1) Da
- 2) Ne

15. Je li to bio Vaš osobni uređaj ili uređaj kojega je omogućila ustanova/škola?
- 1) Osobni
 - 2) Školski
16. Jeste li u uvjetima online nastave imali poteškoća sa internetskom vezom?
- 1) Ne, nije bilo poteškoća
 - 2) Ponekad je bilo poteškoća
 - 3) Često je bilo poteškoća
17. Koliko ste zadovoljni pruženom/ponuđenom podrškom za online nastavu?
- 1) Jako zadovoljan
 - 2) Zadovoljan
 - 3) Niti zadovoljan niti nezadovoljan
 - 4) Nezadovoljan
 - 5) Jako nezadovoljan
18. Jeste li u svojoj nastavi koristili pripremljene materijale, upute, preporuke, planove...?
- 1) Da
 - 2) Ne
19. Koliko ste zadovoljni pripremljenim materijalima, uputama, preporukama, planovima...?
- 1) Jako zadovoljan
 - 2) Zadovoljan
 - 3) Niti zadovoljan niti nezadovoljan
 - 4) Nezadovoljan
 - 5) Jako nezadovoljan
20. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Preduvjeti i održavanje nastave' možete to napisati ovdje
21. Koliko ste zadovoljni komunikacijom sa zaposlenicima škole (ravnatelj, drugi nastavnici, stručni suradnici)?
- 1) Jako zadovoljan
 - 2) Zadovoljan
 - 3) Niti zadovoljan niti nezadovoljan
 - 4) Nezadovoljan
 - 5) Jako nezadovoljan

22. Koliko ste zadovoljni komunikacijom sa roditeljima?

- 1) Jako zadovoljan
- 2) Zadovoljan
- 3) Niti zadovoljan niti nezadovoljan
- 4) Nezadovoljan
- 5) Jako nezadovoljan

23. Koliko ste zadovoljni komunikacijom sa učenicima?

- 1) Jako zadovoljan
- 2) Zadovoljan
- 3) Niti zadovoljan niti nezadovoljan
- 4) Nezadovoljan
- 5) Jako nezadovoljan

24. Kako biste usporedili komunikaciju u uvjetima online nastave sa komunikacijom u uvjetima redovne nastave u učionici?

- 1) Puno gora
- 2) Gora
- 3) Jednaka
- 4) Bolja
- 5) Puno bolja

25. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Komunikacija' možete to napisati ovdje

26. Kako biste opisali zahtjevnost pripremanja i provođenja online nastave?

- 1) Izrazito ne zahtjevna
- 2) Ne zahtjevna
- 3) Zahtjevna
- 4) Izrazito zahtjevna

27. Kako biste usporedili zahtjevnost pripremanja i provođenja online nastave sa nastavom u učionici?

- 1) Online nastava je puno zahtjevnija
- 2) Online nastava je zahtjevnija
- 3) Podjednako su zahtjevne
- 4) Nastava u učionici je zahtjevnija
- 5) Nastava u učionici je puno zahtjevnija

28. Koliko smatrate da Vam je zahtjevno primjenjivati principe aktivnog učenja i poučavanja u online nastavi?

- 1) Izrazito ne zahtjevno
- 2) Ne zahtjevno
- 3) Zahtjevno
- 4) Izrazito zahtjevno

29. Kako biste usporedili zahtjevnost primjenjivanja principa aktivnog učenja i poučavanja u online nastavi sa nastavom u učionici?

- 1) U online nastavi je puno zahtjevnije
- 2) U online nastavi je zahtjevnije
- 3) Podjednako je zahtjevno
- 4) U nastavi u učionici je zahtjevnije
- 5) U nastavi u učionici je puno zahtjevnije

30. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Zahtjevnost nastave' možete to napisati ovdje

31. Kako biste ocijenili mogućnosti za pobuđivanje interesa kod učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima online nastave?

- 1) Lako je zainteresirati učenike
- 2) Moguće je zainteresirati učenike
- 3) Teško je zainteresirati učenike
- 4) Vrlo teško je zainteresirati učenike

32. Kako biste opisali zainteresiranost učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima online nastave?

- 1) Učenici su jako zainteresirani
- 2) Učenici su većinom zainteresirani
- 3) Učenici su većinom nezainteresirani
- 4) Učenici su jako nezainteresirani

33. Gledajući interes i mogućnosti interesiranja učenika za nastavni predmet Geografija, za koji biste oblik nastave rekli da je bolji?

- 1) Online nastava
- 2) Podjednako online i kontaktna nastava
- 3) Kontaktna nastava

34. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Interes učenika za nastavni predmet Geografija' možete to napisati ovdje

35. Mislite li da je rad sa darovitim učenicima otežan u online uvjetima nastave?

1) Da

2) Ne

36. Mislite li da je rad sa učenicima sa poteškoćama otežan u online uvjetima nastave?

1) Da

2) Ne

37. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Individualne potrebe učenika' možete to napisati ovdje

38. Jeste li prije pandemije COVID-19 imali iskustvo u poučavanju online?

1) Da

2) Ne

39. Ako jeste, mislite li da vam je to iskustvo pomoglo / odnosno ako niste mislite li da bi vam pomoglo da ste ga imali?

1) Da

2) Ne

40. Mislite li da bi vam pomoglo da ste tokom svog obrazovanja za nastavnika imali dio posvećen takvom obliku poučavanja? (Misli se online, odnosno nastava na daljinu)

1) Da

2) Ne

3) Ne znam

41. Kojom ocjenom biste ocijenili Vaše poznavanje IKT-a?

1) Izvrsno

2) Vrlo dobro

3) Dobro

4) Dovoljno

5) Nedovoljno

42. Jeste li u stanju provoditi nekoliko sati dnevno sjedeći ispred računala?

1) Da

2) Ne

43. Da li vam korištenje digitalnih uređaja predstavlja užitek?
- 1) Da
 - 2) Ne
44. Uživete li u interakciji 'jedan na jedan' sa učenicom?
- 1) Da
 - 2) Ne
45. Kako biste ocijenili svoju fleksibilnost u pristupu poučavanju?
- 1) Jako fleksibilan
 - 2) Donekle fleksibilan
 - 3) Ne baš fleksibilan
 - 4) Ni malo fleksibilan
46. Koji izraz najbolje opisuje vašu kompetentnost za održavanje nastave Geografije u online uvjetima?
- 1) U potpunosti sam kompetentan
 - 2) U velikoj mjeri sam kompetentan
 - 3) Donekle sam kompetentan
 - 4) Nisam kompetentan
47. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Kompetencije nastavnika' možete to napisati ovdje
48. Koji od ovih načina ste koristili u svojem održavanju nastave online? (Moguće više odgovora)
- 1) Online predavanja uživo
 - 2) Snimanje predavanja koja se zatim šalju učenicima
 - 3) Slanje bilješki i/ili prezentacija (npr. PowerPoint)
 - 4) Zadavanje samostalnih zadataka za učenike
 - 5) Ostalo
49. Koliko ste zadovoljni svojim provođenjem nastave online (misli se na vlastitu nastavu, a ne na online nastavu općenito)?
- 1) Jako zadovoljan
 - 2) Zadovoljan
 - 3) Niti zadovoljan niti nezadovoljan
 - 4) Nezadovoljan
 - 5) Jako nezadovoljan

50. Kako biste opisali aktivnost učenika na nastavi u uvjetima online nastave?
- 1) Učenici su aktivni
 - 2) Učenici su aktivni uz poticaj
 - 3) Učenici nisu aktivni
51. Mislite li da su učenici aktivniji na nastavi u online nastavi ili u nastavi u učionici?
- 1) Učenici su aktivniji u online nastavi
 - 2) Učenici su aktivniji u nastavi u učionici
52. Koliko ste zadovoljni izvršavanjem zadataka učenika u online nastavi?
- 1) Jako zadovoljan
 - 2) Zadovoljan
 - 3) Niti zadovoljan niti nezadovoljan
 - 4) Nezadovoljan
 - 5) Jako nezadovoljan
53. Mislite li da učenici zadatke izvršavaju češće/kvalitetnije u online nastavi ili u nastavi u učionici?
- 1) U online nastavi
 - 2) U nastavi u učionici
54. Ukoliko imate nešto za dodati ili objasniti odgovor vezano za sekciju pitanja 'Vlastita nastava' možete to napisati ovdje
55. Koje su nastavne jedinice, teme, sadržaji su bili najizazovniji vašim učenicima za razumijevanje, odnosno najizazovnije za predavanje u okviru online nastave? (Ako ih je bilo!)
56. Kako je odvijanje nastave online utjecalo na korištenje nastavnih medija, sredstava i pomagala? (Udžbenik, karte, terenska nastava, eksperimenti...)
57. Možete li navesti neke negativne utjecaje online nastave na nastavu geografije?
58. Možete li navesti neke pozitivne utjecaje online nastave na nastavu geografije?
59. Postoje li dijelovi online nastave koje biste i/ili jeste implementirali u nastavu u učionici? Ako da, možete li navesti neke?

4. Intervju

1. Kakav utjecaj je, prema Vašem mišljenju, imala pandemija COVID-19 na nastavu Geografije? Obrazložite
2. Kada biste usporedili online nastavu i nastavu u učionici nastavnog predmeta Geografije, za koji biste oblik rekli da je kvalitetniji? Zašto?
3. Jeste li mijenjali svoj pristup poučavanju prelaskom na online nastavu? Kako se promijenio, odnosno što se promijenilo?
4. Što biste rekli o komunikaciji (sa školskim osobljem, roditeljima i učenicima) tokom odvijanja nastave online?
5. Koje su razlike u komunikaciji u uvjetima online nastave od komunikacije u uvjetima redovne nastave u učionici?
6. Kako biste opisali zahtjevnost pripremanja i provođenja online nastave?
7. Kako biste opisali zainteresiranost učenika za nastavni predmet Geografija u uvjetima online nastave? Usporedite sa nastavom u učionici
8. Kako biste opisali aktivnost učenika na nastavi u uvjetima online nastave?
9. Koliko ste zadovoljni izvršavanjem zadataka učenika u online nastavi?
10. Što biste rekli, koje nastavne jedinice, teme, sadržaji su bili najizazovniji Vašim učenicima za razumijevanje, odnosno najizazovniji za predavanje u okviru online nastave? (Ako ih je bilo!)
11. Možete li obrazložiti često navođene odgovore u anketi – karta, reljef, klima, 5. razred?

12. Kako je odvijanje nastave online utjecalo na korištenje nastavnih medija, sredstava i pomagala? (Udžbenik, karte, terenska nastava, eksperimenti...)
13. Jeste li imali problema zbog nemogućnosti korištenja dvaju medija istovremeno?
14. Možete li navesti neke negativne utjecaje online nastave na nastavu geografije?
15. Možete li obrazložiti česte odgovore iz ankete – vrednovanje, neozbiljnost / nemotiviranost učenika, izostanak kontakta?
16. Možete li navesti neke pozitivne utjecaje online nastave na nastavu geografije?
17. Možete li obrazložiti česte odgovore iz ankete – digitalizacija, samostalnost učenika, stalna dostupnost sadržaja, komunikacija?
18. Koje dijelove online nastave biste i/ili jeste implementirali u nastavu u učionici?
19. Možete li objasniti česte odgovore iz ankete – dijeljenje materijala, dodatno uvježbavanje, digitalni alati, vrednovanje?

5. Metodička priprema za nastavni sat geografije

XV. Gimnazija, Zagreb

PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA IZ GEOGRAFIJE

Ime i prezime učitelja/nastavnika: Ivan Pranjić

Datum izvođenja nastavnog sata: 29.3.2022.

Naziv nastavnog sata	Oblici turizma	
Razred	4.G	
Tip sata	Obrada	
1. Odgojno-obrazovni ishodi nastavnoga predmeta – GEOGRAFIJA GEO SŠ B.A.C.4.3. Učenik istražuje pojavu i razvoj turizma u Hrvatskoj i svijetu.	Ishodi učenja	Zadaci kojima ću provjeriti ishode učenja u završnom dijelu sata
	Učenik: - Razlikuje pojedine oblike turizma - Na karti pokazuje primjere turističkih destinacija vezane uz selektivne oblike turizma u Hrvatskoj i svijetu - Razlikuje obilježja odabranih selektivnih oblika turizma	1. Navedite oblike turizma. 2. Razvrstajte obilježja masovnog i selektivnog turizma na pripadajuća mjesta u tablici 3. Na karti označite primjere turističkih destinacija vezanih uz zadane selektivne oblike turizma 4: Usporedite obilježja zadanih selektivnih oblika turizma.
2. Povezanost s očekivanjima MPT učiti kako učiti	uku A.4/5.1. 1.Upravljanje informacijama Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema. uku D.4/5.2. 2. Suradnja s drugima Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.	
3. Povezanost s očekivanjima MPT osobni i socijalni razvoj	osr B.5.2. Suradnički uči i radi u timu.	
4. Povezanost s očekivanjima MPT IKT	ikt A.5.1. Učenik analitički odlučuje o odabiru odgovarajuće digitalne tehnologije.	
5. Povezanost s očekivanjima drugih MPT-a i/ili odgojno-obrazovnim ishodima drugih nastavnih predmeta	POV SŠ E.4.1. Učenik prosuđuje ljudsko stvaralaštvo u 20. i 21. stoljeću Učenik prosuđuje ulogu povijesti u očuvanju baštine	

	<p>usvojiti osnovna znanja o masovnom turizmu</p> <p>usvojiti pojam selektivni turizam</p> <p>usvojiti osnovna znanja o transformaciji turizma</p> <p>razvijati vještine čitanje grafičkih prikaza</p> <p>razvijati vještine rada u skupini, organiziranja, dogovaranja, usmenog izražavanja te prezentiranja sadržaja</p> <p>razvijati istraživačke vještine</p> <p>odabrati odgovarajuće digitalne tehnologije</p> <p>tražiti informacije iz različitih izvora</p> <p>pridržavati se pravila skupnog rada</p>	<p>životinjski svijet, smanjenje kvalitete kopnenih i morskih voda, zagađenje zraka i opterećenje bukom, arhitektonska (fizionomska) degradacija prostora, itd.)</p> <p>Učenici analiziraju prikaz 'Strukturalna transformacija turizma' na 'Prezentacija 1' te navode i u bilježnice zapisuju osnovna obilježja i glavne razlike između masovnog i selektivnih oblika turizma.</p> <p>Učenici se, automatski pomoću mogućnosti 'Breakout rooms' u alatu Microsoft Teams, dijele u pet skupina te svaka skupina, koristeći se IKT-om te udžbenikom istražuje, izrađuje prikaz te prezentira pojedini selektivnog oblik turizma: zdravstveni, kulturni, sportski, ruralni i nautički.</p> <p>Učenici istraživanjem te izlaganjem odgovaraju na pitanje: <i>Koja su obilježja (zadanog) selektivnog oblika turizma?</i> Učenici analizu rade pomoću smjernica u 7 kategorija:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. općenito (navedite podatke o broju turista, ostvarenim noćenjima; definirajte taj oblik turizma, itd.) 2. potrebni uvjeti i podloga za razvoj ovog oblika turizma (možete navesti prirodna bogatstva, kulturna bogatstva, pogodna klima, specifični objekti, razvijena infrastruktura, itd.) 3. pozitivni utjecaji ovog oblika turizma (npr. zaštita okoliša, zaštita spomenika, prateća izgradnja i razvoj infrastrukture, itd.) 4. negativni utjecaji ovog oblika turizma (npr. onečišćenje okoliša, buka, prenapučenost, degradacija objekata i kulturne baštine, itd.) 5. sezonalnost (navedite koliko se i kako ističe sezonalnost u ovom obliku turizma, odnosno koliko taj oblik ovisi o sezoni) 6. primjeri u Hrvatskoj – navedite primjere za ovaj oblik turizma u Hrvatskoj te ih pokažite na karti 7. primjeri u svijetu – navedite primjere za ovaj oblik turizma u svijetu te ih pokažite na karti <p>Svi učenici sudjeluju u radu skupina, na način da svi učenici u skupini sudjeluju u istraživanju, a jedan učenik zapisuje i uređuje prikaz rada skupine (može biti izrađen u Wordu ili bilo kojem dostupnom alatu za izradu i prikaz sadržaja, npr. 'Mind Map' za misaone skice) koji će se 'podijeliti na ekran' (Share Screen) tijekom izlaganja te skupine, jedan učenik izrađuje jednostavnu kartu (pomoću Google Maps, Google Earth ili bilo kojeg drugog dostupnog alata) na kojoj su označeni primjeri za zadani oblik turizma, a ostali učenici prezentiraju rad skupine 'pred razredom'.</p>
--	---	---

	razvijati vještine usmenog izlaganja formativno vrednovati	Učenici u skupinama koje ne izlažu slušaju izlaganje te zapisuju najvažnije informacije. Na kraju izlaganja, svaka skupina dobit će povratnu informaciju o svome radu.
Završni dio sata	provjeriti ostvarenost ishoda	Učenici rješavaju online kviz: Zadatak 1. Na koje oblike se dijeli turizam? Zadatak 2. Razvrstajte obilježja masovnog i selektivnog turizma na pripadajuća mjesta u tablici. Zadatak 3. Na karti označite primjere turističkih destinacija vezanih uz zadane selektivne oblike turizma. Zadatak 4. Usporedite obilježja zadanih selektivnih oblika turizma.

Plan školske ploče

Podubljeni tekst na 'Prezentacija 1' te bilješke iz učeničkih izlaganja

Oblici turizma

Masovni turizam:

- Velik broj turista
- Potiče gospodarski razvoj slabije razvijenih krajeva
- Sezonalnost
- Kupališni i skijališni
- Znatan negativni utjecaji (npr. na okoliš, vegetaciju, buka...)

Selektivni oblici turizma:

- Individualni
- „Value for money“
- Duža sezona
- Brojni oblici turizma (kulturni, sportski, nautički...)

Nastavne metode i oblici rada

Metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, neizravna grafička metoda, metoda rada na tekstu; rad u skupinama, frontalni rad

Nastavna sredstva i pomagala

Gall, H., Jukopila, D., Kralj, P., Geo 4, školska knjiga, 2021.

Google Maps i Google Earth

Bilježnica, pribor za pisanje, računalo, Microsoft Teams

Tablica 'povijesna razdoblja turizma', fotografija 'Vodice', fotografija 'Dubrovnik', fotografija 'Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Lipik', fotografija 'Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice', fotografija 'biciklisti', fotografija 'nogometna utakmica', fotografija 'plaža', prikaz 'struktura transformacije turizma', Wordwall kviz

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Curić, Z., Glamuzina, N., Opačić, V.T., Geografija turizma – regionalni pregled, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013.

Google karte

Hrvatska enciklopedija, online izdanje

Kurikulum nastavnog predmeta Geografija za osnovne škole i gimnazije

Matas, M., 1998: Metodika nastave geografije, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.

Popis priloga

Prezentacija 1